

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Manto Armalio
V neak. kurso, III gr. studento
e-paštas: marmalis2000@yahoo.com

Magistro darbas

Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinio reglamentavimo problemos

Vadovas: doc. dr. Andrius Smaliukas

Recenzentas: lekt. dr. Tomas Kontautas

Vilnius 2009

TURINYS

Ižanga	2
1. Mokėjimo kortelės samprata	5
1.1. Mokėjimo kortelė - elektroninė mokėjimo (atsiskaitymo) priemonė	5
1.2. Mokėjimo kortelių rūšys	7
2. Atsiskaitymai mokėjimo kortelėmis	10
2.1. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis samprata.....	10
2.2. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis ypatumai	11
2.3. Mokėjimo kortelės vieta tarp elektroninių mokėjimo (atsiskaitymo) priemonių	13
3. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinis reglamentavimas	17
3.1. Teisinis reguliavimas Lietuvoje	17
3.1.1. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas	20
3.2. Teisinis reguliavimas Europos Sąjungoje	26
3.2.1. Europos Komisijos rekomendacija 97/489/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/64/EB (“Mokėjimų direktyva”)	30
4. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinio reglamentavimo problemos	39
4.1. Lietuvos Respublikos teisės normos ir Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/64/EB („Mokėjimų direktyva“)	39
4.1.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai iki Mokėjimo direktyvos	39
4.1.2. Lietuvos Respublikos teisės aktų perspektyva po Mokėjimo direktyvos	43
4.2. Teisinio reguliavimo problemos liečiančios atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykio dalyvių	45
4.2.1. Nuostolių paskirstymas tarp mokėjimo kortelės turėtojo (vartotojo) ir ją išdavusio asmens.....	47
Išvados	52
Santrauka	54
Summary	55
Literatūros sąrašas	56

Ižanga

Nagrinėjamos temos aktualumas ir darbo originalumas. Galima teigti, kad moksliniai darbai, nagrinėjantys besivystančių teisinių santykių reglamentavimo problemas, yra savaime aktualūs. Įprasta jog naujų ir besivystančių teisinių santykių reglamentavimas būna nepakankamas arba dėl jo spartaus vystymosi ir nesibaigiančio kitimo nuo jo nuolat „atsilieka“ teisinės normos. Natūralu, kad tokiais atvejais gausu problemų tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu, tačiau ar galima atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinį santykį įvardinti nauju, vis dar besivystančiu ir nepakankamai apibrėžtu teisinėje bazėje? Ir taip ir ne. Nėra prasmės teigti, kad mokėjimo kortelė yra naujas ir nepažįstamas produktas finansinių paslaugų rinkoje. Ji yra viena iš daugumos alternatyvių priemonių atsiskaitymams grynaisiais pinigais. Mokėjimo kortelę naudoja dauguma šiuolaikinių žmonių, modernių ryšio priemonių pagalbos dėka, mokėjimo kortelė įmanoma atsiskaityti praktiškai visose prekių ar paslaugų pardavimo vietose. Iš daugumos atsiskaitymų priemonių ją ir kai kurias kitas priemones (pvz. elektroninius pinigus), išskiria tai, jog mokėjimas atliekamas elektroniniu būdu. Lietuvoje mokėjimo kortelė plačiam vartojimui išleista daugiau kaip prieš dešimt metų, pasaulyje gi ženkliai seniau. Nuo to laiko elektroniniai mokėjimai ir elektroninė komercija Lietuvoje augo, su šiuo augimu radosi ir tam tikros problemos, sąlygojusios poreikį ir būtinybę formuoti tinkamą teisinę aplinką. Europos Sąjunga, rekomendacinio pobūdžio aktuose, elektroninių atsiskaitymų reglamentavimo gaires pradėjo tvirtinti dar praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje. Lietuvoje tuo metu dar besivystančių atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykių reglamentavimo užuomazgos siejamos su įvairiais poįstatyminiais teisės aktais.

Santykių reguliavimas poįstatyminiais aktais laikytinas neefektyviu, sąlygojančiu teisės normų nesuderinamumą ir prieštaringumą, Lietuvoje šie trūkumai pradėti šalinti tokių santykių reguliavimą perkeliant į įstatymus¹. Lietuvoje aktualiausiu laikytinas Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas², tačiau šio įstatymo nuostatos kai kuriuose moksliniuose darbuose (pvz. Vadimo Toločko daktaro disertacija. Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas. Vilnius, LTU, 2003) ir straipsniuose nagrinėjančiuose atsiskaitymų negrynaisiais pinigais santykius aplamai, susilaukė daug kritikos, atskleista pakankamai didelis kiekis probleminių aspektų, tačiau šiuo metu teisinio reglamentavimo situacija yra iš esmės pasikeitusi.

¹ TOLOČKO, Vadimas. *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2003, p. 21.

² Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775.

Nuo 2003 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija³, į jį perkeltos pagrindinės 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisijos rekomendacijos 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jos išdavusio ir turinčio asmens⁴ nuostatos. Tačiau pačiu aktualiausiu laikytinas privalomojo pobūdžio Europos Sąjungos aktas - 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti direktyvą 97/5/EB⁵. Paminėtoje direktyvoje nustatytas konkretus terminas valstybėms narėms, iki kurio jos privalo direktyvos nuostatas suderinti su nacionaline teise.

Mokslinių darbų, išskyrus keletą straipsnių periodiniuose leidiniuose iš dalies liečiančių šio darbo temą, apamai analizuojančių elektroninių atsiskaitymų santykius Lietuvos Respublikos mokėjimo įstatymo naujos redakcijos ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2007/64/EB kontekste autoriui nepavyko rasti.

Be to darbas aktualus ir tuo pačiu originalus tuo, kad jame analizuojamos teisinio reglamentavimo problemos liečiančios tik vieną iš atsiskaitymų ne grynaisiais pinigais priemonių – mokėjimo korteles.

Darbo objektas ir tyrimo metodai. Šio magistrinio darbo objektas – teisinio reguliavimo problemos atsiskaitymuose mokėjimo kortelėmis. Be bendrųjų reguliavimo problemų, atsižvelgiant į tai, kad mokėjimo kortelės daugiausia dėmesio susilaukia iš vartotojų ir jie yra dažniausi šios finansinės paslaugos gavėjai, darbe bus išskirtos aktualios vartotojams teisinio reguliavimo problemoms susijusios su nuostoliais ir jų atlyginimu. Apsiribojant Europos Sąjunga, šiame darbe bus analizuojami pagrindiniai Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionaliniai teisės aktai liečiantys atsiskaitymus mokėjimo kortele. Darbe nebus skiriamas dėmesys pačiam mokėjimo kortelės pagalba atliekamam lėšų pervedimo mechanizmui analizuoti, bus tik epizodiškai paliestas teisinis santykis tarp lėšų pervedime tarpininkaujančių subjektų ir mokėtojo kortelės naudotojo bei lėšų gavėjo, taip pat nebus gilinama į skirtingų rūšių mokėjimo kortelių specifiką.

Darbe naudojamas lyginamasis metodas padės nustatyti esmines reglamentavimo problemas ir Lietuvos nacionalinės teisės aktų reglamentavimo neatitikimus ir spragas lyginant su Europos Sąjungos teisės aktų reglamentavimu. Pagrindė šis metodas bus naudojamas darbo dalyse analizuojant šiuo metu esantį nacionalinių teisės aktų

³ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1596 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 61-2753).

⁴ ES Oficialusis leidinys, 1997, Nr. 208/52.

⁵ ES Oficialusis leidinys, 2007, Nr. 319/1.

suderinamumą su Europos Sąjungos aktais ir dėl Lietuvos teisės aktų perspektyvos po Direktyvos 2007/64/EB, taip pat analizuojant reglamentavimo praktinius aspektus (pvz. atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis dalyvių teisinė padėtis nuostolių atlyginime; ginčų sprendimo efektyvumo problemos). Visuose darbo dalyse bus naudojamas loginis metodas, kuris yra neišvengiamas norint pateikti konkretaus teisės akto turinio ar analizuojamo teisinio santykio apibendrinimą, išvadas ar pasiūlymus. Iš dalies, nusistačius analizuojamo laikotarpio ribas, remiantis istoriniu metodu bus apžvelgti kai kurių teisės aktų priėmimo tikslai, jų kitimas bei perspektyvos.

Darbo tikslai. Esminis šio darbo tikslas atskleisti ir aptarti atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinio reglamentavimo problemas, pateikti galimas problemas šalinančius sprendimus. Atsižvelgiant į tai nustatyti šie uždaviniai:

1) apibrėžti mokėjimo kortelės, kaip elektroninės mokėjimo priemonės, sampratą, sukuriamą teisinį santykį. Apibrėžti ir atskirti mokėjimo kortelės pagrindines funkcijas - atsiskaitymą ir mokėjimą;

2) nustatyti pagrindinių Europos Sąjungos teisės aktų (Direktyvos 2007/64/EB ir Rekomendacijos 97/489/EB), reguliuojančių atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinį santykį, turinį, taip pat trumpai apžvelgti kitus netiesiogiai su tuo susijusius Europos Sąjungos aktus;

3) nustatyti pagrindinio Lietuvos teisės akto (Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo), liečiančio atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinį santykį, turinį, taip pat trumpai apžvelgti kitus netiesiogiai su tuo susijusius Lietuvos teisės aktus. Apžvelgti Lietuvos teismų praktiką šio darbo temai aktualiais klausimais;

4) atskleisti pagrindines problemas Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose susijusiuose su atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisiniu reglamentavimu, bei apibrėžti nacionalinių teisės aktų perspektyvos esminius momentus susijusius su Direktyvos 2007/64/EB įgyvendinimu;

5) pateikti galimus nustatytų problemų sprendimus.

Pagrindiniai šaltiniai. Ruošiant šį darbą vadovautasi specialia užsienio ir Lietuvos literatūra, kurios išsamus sąrašas pateiktas darbo literatūros sąrašė, tačiau daugiausia analizuojamas, autoriaus nuomone, svarbiausių šių teisės aktų turinys: Direktyva 2007/64/EB, Rekomendacija 97/489/EB ir Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas.

1. Mokėjimo kortelės samprata.

1.1. Mokėjimo kortelė - elektroninė mokėjimo (atsiskaitymo) priemonė.

Mokėjimo kortelių atsiradimas siejamas su Jungtinių Amerikos Valstijų prekybininkais, o pačios mokėjimo kortelės ir atsiskaitymo ja sistemos atsiradimas buvo viena iš to meto verslo idėjų. Kortelės pradėtos gaminti ir tobulinti nuo 1914 metų, o pirmoji masiškai veikianti mokėjimo kortelių sistema laikoma „Diners Club“, įkurta Jungtinėse Amerikos Valstijose 1949 metais⁶. Tuometinių mokėjimo kortelių paskirtis – atsiskaityti ne grynaisiais pinigais ir atsiskaitymo jomis sistema iš esmės nesiskyrė nuo šiuolaikinių mokėjimo kortelių paskirties ir atsiskaitymo ja sistemos. Absoliuti dauguma tuometinių mokėjimo kortelių buvo kreditinės mokėjimo kortelės, o atsiskaitymas funkcionavo tokiu pat principu kokiu funkcionuoja šiuolaikinės kreditinės mokėjimo kortelės. Atsiskaitymas vyko dalyvaujant trimis asmenims, t.y. kreditinės mokėjimo kortelės leidėjui (arba emitentui), asmeniui besinaudojančiam kreditine mokėjimo kortele (arba mokėtojui) ir asmeniui su kuriuo atsiskaitoma kreditinės kortelės pagalba (arba lėšų gavėjui). Mokėtojas pateikęs mokėjimo kortelę gavėjui gaudavo prekę ar paslaugas, o pastarasis mainais už prekes ar paslaugas iš mokėtojo gaudavo dokumentą (kvitas, čekis ar pan.) patvirtinusį atsiskaitymo sandorį ir to pa sekoje su šiuo dokumentu kreipdavosi į emitentą galutiniam piniginiam apmokėjimui. Po to vystantis technologijomis, įskaitant ir informacines, daugėjo mokėjimo kortelių rūšių, nuolat buvo tobulinama jų apsauga, plėtėsi mokėjimo kortelių funkcijos šalia jų atsirado kitos atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonės.

Lietuvoje pirmąją mokėjimo kortelę 1994 metais pradėjo platinti Vilniaus bankas⁷.

Kai kurie autoriai mokėjimo kortelę įvardija kaip svarbiausią finansinį išradimą dvidešimtajame amžiuje, kuris suteikė akivaizdžią naudą jos naudotojams. Kaip mokėjimo priemonė - mokėjimo kortelė yra pigi, iš esmės visiems prieinama ir greita atsiskaitymo priemonė, šalinanti nepatogumus susijusius su didelių piniginių sumų nešiojimusi, esant prieinamumui prie specialios įrangos (bankomato) leidžianti bet kada išsiimti grynuosius pinigus, kai kuriais atvejais kaip skolinimosi priemonė leidžianti greitai pasiskolinti pinigus, net nenuėjus į banką⁸. Paprasčiausiai mokėjimo kortelė suprantama kaip viena iš atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonių, nors nuo jos

⁶ VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika*. Vilnius, 2001, p. 326.

⁷ Ten pat, p. 433.

⁸ MANN, Ronald J.. *Charging ahead, the growth and regulation of payment card market*. Cambridge university press, 2006, p. 35.

atsiradimo momento, jos, kaip atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonės, teikiamos galimybės ir funkcijos sparčiai vystėsi ir tebesivysto, ir tai iš dalies verčia praplėsti mokėjimo kortelės sampratą.

Elektroninių technologijų tobulėjimas bei jų taikymo komercinėje praktikoje plėtra nulėmė naujų atsiskaitymo (mokėjimo) formų bei sistemų, ypač pritaikytų *on-line* (realaus laiko režimo) aplinkai, kūrimąsi. Taigi įprastas atsiskaitymų formas keičia elektroninės (pvz. popieriniai čekiai keičiami elektroniniais čekiais, pinigai keičiami elektroniniais pinigais ir t.t.), popieriniai dokumentai virsta elektroniniais, teisinių santykių realizavimas keliasi į elektroninę erdvę⁹. Ne išimtis ir mokėjimo kortelės. Dabar ji suprantama kaip viena iš elektroninių mokėjimo priemonių, o su jos pagalba atliktas mokėjimas (atsiskaitymas) negrynaisiais pinigais sąlyginai vadinamas „elektroniniu atsiskaitymu“.

Mokėjimo kortelės kaip elektroninės mokėjimo priemonės samprata pateikia Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas¹⁰. Vadovaujantis minėtu įstatymu, mokėjimo kortelė suprantama, kaip nuotolinės prieigos elektroninė mokėjimo priemonė leidžianti jos naudotojui elektroniniu būdu sudaryti nurodymus kredito įstaigai dėl disponavimo toje kredito įstaigoje jo sąskaitoje turimomis lėšomis, paprastai nurodymą patvirtinant tapatybę patvirtinančiu įrodymu (specialus raktas, slaptažodis, kai kuriais atvejais asmens tapatybės dokumento duomenys, elektroninis parašas, pin kodas ar kt.)¹¹. Pačių mokėjimo kortelių išleidimas arba operacijų su jomis atlikimas vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymu¹² laikoma finansine paslauga, kuria gali teikti asmenys atitinkantys įstatyme numatytus reikalavimus¹³.

Atsižvelgiant į tai galima išskirti tokius pagrindinius mokėjimo kortelę kaip elektroninę mokėjimo priemonę apibūdinančius požymius:

a) tai mokėjimo priemonė skirta mokėjimams (atsiskaitymams) negrynaisiais pinigais elektroniniu būdu;

b) tai mokėjimo priemonė, kurią gali leisti teisės aktų reikalavimus atitinkantys asmenys;

c) tai mokėjimo priemonė suteikianti galimybę jos naudotojui per atstumą elektroniniu būdu pasiekti kredito įstaigoje laikomas pinigines lėšas;

⁹ ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 242.

¹⁰ Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775.

¹¹ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 2 str. 4 p., 21 p.

¹² Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891.

¹³ Lietuvos Respublikos 2002 m. rugsėjo 10 d. finansų įstaigų įstatymo Nr. IX-1068 (su pakeitimais ir papildymais) 2 str. 7 p., 3 str. 5 p. ir 4 str.

d) tai mokėjimo priemonė, kuria nėra tiesiogiai mokama (atsiskaitoma) kreditoriui, o mokėjimą (atsiskaitymą) atlieka kredito įstaiga gavusi mokėjimo kortelės naudotojo elektroninį nurodymą tai atlikti, išskyrus atvejus, kai kreditorius tuo pačiu yra ir kortelę išleidęs bei mokėjimą gaunantis asmuo;

e) nurodymo atlikti atsiskaitymą (mokėjimą) sudarymui būtina viena iš tapatybės patvirtinimo priemonių mokėjimo kortelės naudotojo tapatybei patvirtinti.

Taigi mokėjimo kortelė (angl. *payment card*) yra elektroninės formos atsiskaitymų pinigais dokumentas, kurį išleidžianti kredito įstaiga (arba emitentas) patvirtina, kad toje kredito įstaigoje (arba emitente) atidaryta kortelės turėtoju sąskaita neviršijant joje esančios sumos (arba suteikto kredito limitu) gali būti atliekami mokėjimai. Tai savotiška elektroninė pinigine (angl. *electronic purse*), raktas į kliento sąskaitą, galimybė atsisakyti negrynaisiais pinigais. Kartu ji yra ir viena iš sąskaitos valdymo priemonių, užtikrinanti saugų ir greitą atsiskaitymą¹⁴. Paprasčiau mokėjimo kortelę galima apibrėžti kaip elektroninę mokėjimo priemonę, kuri atstoja grynuosius pinigus ir leidžia jos naudotojui patogiau, saugiau ir ekonomiškiau juos naudoti¹⁵.

1.2. Mokėjimo kortelių rūšys.

Mokėjimo kortelės galima klasifikuoti pagal įvairias rūšis pradedant pagaminimo medžiaga (popierius, plastikas ar metalas) ir baigiant informacijos užrašymo būdu (grafinis užrašas, embosiravimas (įspaudimas), kodavimas magnetinėje juostoje, lazeriniai įrašai ir kt.), tačiau aktualiausias mokėjimo kortelių klasifikavimas yra pagal jų teikiamas paslaugas dažniausiems jų naudotojams - vartotojams. Pagal tai išskirtinos tokios mokėjimo kortelių rūšys:

1. Kredito kortelės. Tai tokia kortelė, su kuria jos turėtojas gali automatiškai pasinaudoti kredito įstaigos pinigais, t.y. šalims sutartimi susitarus pasinaudojant mokėjimo kortele pasiskolinti iš kredito įstaigos, jeigu jam nepakanka savų pinigų mokėjimui atlikti arba jeigu susitariama, mokėjimo kortelė gali būti tik kaip priemonė pasiskolinimui¹⁶.

Pagrindinės paslaugos, kurias suteikia kredito kortelė, yra šios:

- prekių ir paslaugų kainos apmokėjimas;
- prekių ir paslaugų pirkimas su nuolaida;

¹⁴ ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 243.

¹⁵ VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika*. Vilnius, 2001, p. 328.

¹⁶ ČERNIUS, R; TOLOČKO, V. *Teisinė bankų veiklos aplinka*. Vilnius, Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 2002, p. 118.

- dauguma kreditinių kortelių galima pasiimti grynųjų pinigų bankomatuose;
- kitos mokamos draudimo paslaugos: darbingumo, turto, sveikatos, automobilio vagystės ir t.t.¹⁷.

2. Debeto kortelės. Tai tokia kortelė su kuria jos turėtojas gali atlikti mokėjimus tol, kol neviršija savo sąskaitos likučio. Jeigu mokėjimų suma didesnė, mokėjimas nebus atliekamas tol, kol kortelės turėtojas nepapildys sąskaitos¹⁸.

Šios kortelės yra naudojamos prekėms ir paslaugoms apmokėti, gryniems pinigams gauti pinigų išdavimo punktuose, tiesiogiai lėšas nurašant nuo sąskaitos. Šiuo atveju reikalingas specialus įrenginys, kuris perskaitytų kliento sąskaitos numerį, taip pat kitą informaciją užrašytą magnetinėje juostelėje arba mikroschemoje, ir perduotų šios duomenis informacijos apdorojimo kompanijai. Pagrindinės debetinių kortelių charakteristikos ir funkcijos:

- plastikinė kortelė, ant kurios grafiniu būdu ar kitaip pažymėtas jos turėtojo vardas, pavardė, sąskaitos numeris;

- kortelė turi magnetinę juostelę arba mikroschemą. Jos leidžia identifikuoti kortelę ir sąskaitą, nustatyti, ar užtenka lėšų operacijai atlikti, taip išvengiant nesankcionuoto kreditavimo;

- kortelės grynųjų pinigų automatams. Tai debeto kortelių porūšis. Jų pagalba klientas gali pasiimti (o kai kuriuos leidžia ir padėti) grynųjų pinigų iš (į) savo sąskaitą grynųjų pinigų automata. Tai paprasčiausia kortelių teikiama paslauga¹⁹.

3. Taip pat išskiriamos mažmeninės prekybos kredito/debeto kortelės. Šios kortelės yra naudojamos tam tikroms prekėms ir paslaugoms apmokėti paskolos, kurią suteikia tas paslaugas teikianti mažmeninė įmonė, sąskaita. Dažniausiai tai viešbučių, automobilių nuomos, benzino apmokėjimo kortelės (pvz. degalinių tinklo Statio ar Lukoil naudojamos mokėjimo kortelės), taip pat gali būti parduotuvių tinklo kortelės. Didžiausias jų privalumas - didesnės nuolaidos apmokant už prekes ir paslaugas²⁰. Nuo prieš tai paminėtų debeto ir kredito kortelių ši kortelė skiriasi tuo, kad ja galima atsiskaityti tik už prekes ir paslaugas, kurios perkamos iš kortelę išleidusio asmens (emitento), bei tuo, kad kortelės naudotojas atsiskaito tiesiogiai su pardavėju, t.y. nedalyvaujant kredito įstaigai.

Pagal panaudojimo erdvę mokėjimo kortelės skirstomos į naudojamas tik vienoje šalyje arba tam tikros jos dalies ribose ir užsienyje (pasaulyje plačiai naudojamos ir

¹⁷ VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika*. Vilnius, 2001, p. 328.

¹⁸ ČERNIUS, R; TOLOČKO, V. *Teisinė bankų veiklos aplinka*. Vilnius, Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 2002, p. 118.

¹⁹ VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika*. Vilnius, 2001, p. 329.

²⁰ Ten pat, p. 329..

įgijusios pripažinimą Maestro ir VISA Elektron mokėjimo kortelės)²¹. Ne išimtis ir Lietuva²². Pagrindiniai Lietuvos bankai verslo ir privatiems klientams siūlo, ne tik prieš tai paminėtas visame pasaulyje populiariausias mokėjimo kortelės, bet ir kitokias, įskaitant įvairių derinių mokėjimo korteles²³. Kortelių deriniai suteikia jų turėtojams šiuos pranašumus: 1) dvi kortelės siejamos su viena sąskaita; 2) atsiskaitant arba pasiimant grynųjų pinigų, galima pasinaudoti patogesne kortele; 3) dvi kortelės dažniausiai gaunamos ir atnaujinamos už vienos kortelės kainą arba nemokamai²⁴.

Lietuvoje populiariausios Visa ir MasterCard tipo mokėjimo kortelės²⁵.

²¹ ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 244.

²² pvz. bankas Snoras siūlo kreditines MasterCard Standart, MasterCard Gold, MasterCard Platinum, Visa Classic, Visa Gold, Visa Platinum, Snoras SuperCard, MasterCard Žalgiris korteles. Prieiga per internetą <http://www.snoras.com/lt/private/cards/debit> [žiūrėta 2009-02-25]; debetines Maestro ir Visa Elektron korteles. Prieiga per internetą <http://www.snoras.com/lt/private/cards/credit> [žiūrėta 2009-02-25]; pvz. kitas bankas SEB siūlo kreditines Mano Visa, Seb laisvalaikis MasterCard, Visa vartojimo, Visa Gold, Visa Classic Revolving, Visa Classic eur, Visa platinum; debetinės Visa Classic, Visa Elektron ir kt.. Prieiga per internetą <http://www.seb.lt/pow/wcp/> [žiūrėta 2009-02-25].

²³ pvz. bankas SEB siūlo tokių kortelių derinius kaip Visa Elektron/Statiol extra, Visa Elektron/Maxima/Senukai. Prieiga per internetą <http://www.seb.lt/pow/wcp/> [žiūrėta 2009-02-25].

²⁴ ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 246.

²⁵ Pagal Lietuvos banko statistinius duomenis Lietuvoje vyrauja pagrinde debeto mokėjimo kortelės, kurios 2007 metais sudarė 89,9 proc. visos mokėjimo kortelių rinkos, kredito mokėjimo kortelės tik 8,7 proc.. VISA debeto kortelės užėmė 70,4 proc. debeto kortelių rinkos, MasterCard debeto kortelės užėmė 29,4 proc. debeto kortelių rinkos. VISA kredito kortelės užėmė 39,5 proc. kredito kortelių rinkos, MasterCard kredito kortelės užėmė 59,9 proc.. Nuo 2007 m. Lietuvoje pradėta platinti American Express kreditinė kortelė, tačiau ji kol kas užima tik 0,6 proc. kredito kortelių rinkos. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/mokejimai/mokejimai.htm> [žiūrėta 2009-02-25].

2. Atsiskaitymai mokėjimo kortelėmis.

2.1. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis samprata.

Apibrėžus mokėjimo kortelės sampratą būtina išsiaiškinti jos funkcijos - mokėti ir tikslo - atsiskaityti prasmes, ir apibrėžti mokėjimo kortele sukuriama atsiskaitymų teisinį santykį.

Terminas „atsiskaityti“ aiškinamas, kaip atsilyginti, atsimokėti; terminas „mokėti“ – duoti pinigus už atliktą darbą ar gautas prekes²⁶.

Teisiškai mokėjimą galima apibrėžti kaip piniginio įsipareigojimo vykdymą. Atsiskaitymas plačiaja prasme papildo mokėjimą, kadangi mokėjimas tėra vienas iš atsiskaitymo būdų, o būtent atsiskaitymas pinigais. Siauresne, teisine prasme, atsiskaitymas yra apibrėžiamas kaip pareigos, pažado ar įsipareigojimo kreditoriui vykdymas, perduodant jam pinigus ar kitas vertybes, kartu skolininkui pasiūlius, o kreditoriui sutikus juos priimti, taip pilnai ar dalinai padengiant įsiskolinimą ar patenkinant įsipareigojimą²⁷.

Šių sąvokų apimties aspektu paminėtini skirtumai tarp jų. „Atsiskaitymai“ suponuoja tam tikro įsipareigojimo ar skolos buvimą, kai tuo tarpu skola ar įsipareigojimas nėra „mokėjimo“ sąvokos būtinas elementas (pvz. pinigų pervedimas į kito asmens sąskaitą be prievolės tai padaryti; arba dovanojimo sutartis, yra mokėjimas, bet šiuo atveju negali būti atsiskaitymu). Šis elementas yra pagrindinis bandant išskirti sąvokų skirtumus. Taigi, šiuo požiūriu „atsiskaitymo“ sąvoka apima platesnį santykių ratą nei mokėjimo sąvoka, vadinasi savo apimtimi yra platesnė už pastarąją (kiekvienas atsiskaitymas yra mokėjimas, bet ne kiekvienas mokėjimas yra atsiskaitymas)²⁸. Kadangi mokėjimo kortelėmis disponuojami pinigai, toliau šiame darbe „atsiskaitymas“ bus suprantamas kaip atsiskaitymas pinigais.

Pačius atsiskaitymų teisinius santykius galima apibrėžti kaip civilinės ir komercinės (prekybos) teisės normomis sureguliuotus specifinės savarankiškos rūšies piniginius sutartinius santykius tarp jų dalyvių dėl prekių (paslaugų) pirkimo-pardavimo, darbų

²⁶ KLIMAVIČIUS, J; PAULAUSKAS, J; PIKČILINGIS, J; SLIŽIENĖ, N; ALVYDAS, K; VITKAUSKAS, V. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 404, 57.

²⁷ CIVILKA, M. *Elektroniniai atsiskaitymai*. Vilnius, 2002, p. 3. Prieiga per internetą <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf> [žiūrėta 2009-02-25].

²⁸ Ten pat, p. 3.

atlikimo ir panašiai, siekiant padengti pinigines skolininko prievolės kreditoriui sutartomis sąlygomis²⁹.

Atsiskaitymų teisiniai santykiai grindžiami grynaisiais ir negrynaisiais pinigais. Atsiskaitymams negrynaisiais pinigais būdinga tai, kad operuojama ne piniginiiais ženklais, o tam tikrais įrašais (lėšų pervedimas) ar dokumentais ir įrašais (dokumentinis akredityvas, inkaso)³⁰. Kai kurie minimi įrašai pasiekiami ir jais gali būti operuojama elektroniniu būdu per atstumą, pasitelkiant įvairių duomenų perdavimą/priėmimą įgalinančią atlikti įrangą ir technologijas³¹. Dėl atsiskaitymo negrynaisiais pinigais mažos savikainos, iš esmės visos išsivysčiusios valstybės yra suinteresuotos visomis priemonėmis skatinti atsiskaitymus negrynaisiais pinigais, netgi tam tikrais atvejais įstatymais draudžia atsiskaityti grynaisiais³².

Atsižvelgiant į tai atsiskaitymų mokėjimo kortele santykiai priskiriami prie atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinių santykių, kuriuos galima apibrėžti kaip turtinius tiekimo, pirkimo-pardavimo, rangos ir kitokius sandorio šalių sutartinius santykius dėl tarpusavio atsiskaitymų pagal sutartį per kredito įstaigas nesinaudojant grynaisiais pinigais, ir sureguliuotus nacionalinės civilinės bei komercinės (prekybos), tarptautinės privatinės teisės bei tarptautinių papročių³³. Kaip ir minėta prieš tai patys atsiskaitymai mokėjimo kortelėmis laikytini elektroniniais atsiskaitymais.

2.2. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis ypatumai.

Atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis pagrindinis skirtumas nuo atsiskaitymo grynaisiais pinigais išryškėja mokėjimo (atsiskaitymo) procese.

Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis sistemų (formų) yra gana daug, tačiau visas jas būtų galima suskirstyti į dvi kategorijas:

- 1) kreditines, kai visos kliento mokestinės operacijos kredituojamos, ir;

²⁹ MARKOVAS, Paulius. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais. *Justitia*, 2000/3 (27) p. 23.

³⁰ Ten pat, p. 23.

³¹ dažniausiai naudojamų mokėjimo priemonių, pvz. debeto ar kredito mokėjimo kortelės, atliekami mokėjimai interneto ir kitų bevielių ryšio tinklų pagalba. Panaudojus įvairias perduodamų duomenų kodavimo ir kitokio saugumo priemones (Secure Sockets Layer (SSL), Secure electronics Transaction (SET), Visa 3D Secure and MasterCard SPA ir kitas) mokėjimo kortelių duomenys iš pardavėjo priimančios įrangos siunčiami į kredito įstaigos specialią įrangą (serverius) jų apdorojimui arba tokių duomenų apdorojimas gali vykti nenaudojant ryšio priemonių pvz. kortelių su mikroschemomis duomenis gali būti apdorojami ir panaudojami be susisiekimo su sąskaita banke, tačiau patį atsiskaitymą vis tiek atlieka kredito įstaiga. *E-payments ir Europe - the Eurosystems's perspective. European central bank. Issues paper*, 2002, p. 7. Prieiga per internetą <http://www.ecb.int/events/pdf/conferences/epayments.pdf> [žiūrėta 2009-02-25].

³² VASARIENĖ, Dalia. Atsiskaitymų akredityvais teisinis reglamentavimas. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2002, p. 11.

³³ MARKOVAS, Paulius. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais. *Justitia*, 2000/3 (27) p. 23-24.

2) debetines, kai mokėjimas galimas tik esant pakankamam lėšų likučiui kliento sąskaitoje, nuo kurios nurašoma kliento mokėtina suma³⁴.

Paminėtas formas sieja bendri bruožai, pagrindiniai būtų šie:

1) atsiskaitymo santykio dalyvių (mokėtojų) lėšos turi būti saugomos kredito įstaigos, dažniausiai banko, sąskaitoje; 2) atsiskaitymai atliekami per banką (kredito įstaigą), kuriame yra santykio dalyvio sąskaita, ir per kitus bankus (kredito įstaigas), teikiančias atsiskaitymų paslaugas; 3) atsiskaitymų santykių dalyviai laisvai pasirenka banką, kuriame bus sąskaita ir per kurį bus atliekami atsiskaitymai; 4) atsiskaitymams nenaudojami gryniesi pinigai; 5) pinigų judėjimą sąskaitoje kontroliuoja sąskaitos savininkas; bankui draudžiama kištis į sąskaitos lėšų kontrolę, išskyrus įstatymų numatytus atvejus; 6) atsiskaitymų pobūdis formalus, t.y. jiems naudojami dokumentai turi privalomus rekvizitus, be kurių dokumentai nepripažįstami tinkamais atlikti atsiskaitymą (pavadinimą, numerį, išleidimo datą, nurodomas mokėtojo ir gavėjo pavadinimas ir banko rekvizitai, mokėjimo paskirtis, suma, įgaliotų asmenų parašai ir pan.); 7) mokėtojo sąskaitoje turi būti lėšų atsiskaityti pagal pasirinktą ir naudojamą mokėjimo formą; 8) bankas atsiskaityti skirtus dokumentus priima neatsižvelgdamas į sumą, dokumentai cirkuliuoja atsiskaitymą atliekančiuose bankuose³⁵.

Pvz. įsigyjant prekę ar perkant paslaugas grynaisiais pinigais pirkime-pardavime dalyvauja įprasti dalyviai - pirkėjas ir pardavėjas, o atsiskaitymas tarp jų įvykdomas betarpiškai pirkėjui pinigus išmainant į prekę ar paslaugą. Pagal tą patį pavyzdį pirkėjui (mokėjimo kortelės turėtojui, kurios emitentas nėra pats lėšų gavėjas) atsiskaitant su pardavėju (arba lėšų gavėju) kredito ar debito kortelės pagalba, abiem atvejais, pasitelkiama ir yra būtina trečioji šalis – kredito įstaiga (dažniausiai tai būna bankai). Kredito įstaiga nėra būtina kai lėšų gavėjas pats išleidžia mokėjimo kortelės ir suteikia jū turėtojams galimybę jomis atsiskaityti už paties parduodamas prekes ar paslaugas.

Dėl trečiosios šalies (kredito įstaigos) pasitelkimo turi susitarti abi šalys, be tokio susitarimo atsiskaitymas tokia forma paprasčiausiai nėra galimas pradėti, taip pat būtina speciali technologija techniniam susitarimo išpildymui. Taigi šioje vietoje ir atsiskleidžia atsiskaitymo mokėjimo kortele bendroji ypatybė, pasižyminti tuo, kad pirkėjas (mokėjimo kortelės turėtojas) nurodymą atsiskaityti su pardavėju (lėšų gavėju) duoda kredito įstaigai (ar bankui) elektroniniu būdu. Tokį gautą nurodymą kredito įstaiga įsipareigoja atlikti pagal tarpusavio su kortelės turėtoju susitarimas sąlygas, paprastai minimai kredito

³⁴ VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika*. Vilnius, 2001, p. 331.

³⁵ MARKOVAS, Paulius. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais. *Justitia*, 2000/3 (27) p. 25.

įstaigos pareigai atsirasti dažniausiai užtenka, kad būtų išpildytos tokios konkrečios mokėjimo kortelės turėtojo ir kredito įstaigos susitarimo sąlygos:

1) pateikiamas nurodymas turi būti tinkamai autorizuotas šalių susitarta tapatybės patvirtinimo priemone (individualus slaptažodis, pin kodas ir kt.), esant tinkamai autorizacijai preziumuojama, kad nurodymas teikiamas teisėto kortelės turėtojo, ir;

2) debeto atveju mokėtojo kortelės turėjo sąskaitoje turi būti pakankamai lėšų arba kredito atveju mokėtojo kortelės turėtojas turi tenkinti susitartas kredito įstaigos skolinimo sąlygas, pvz. pastovių pajamų ir deklaruotų išlaidų santykis.

Įprastai visa tai atliekama *on-line* (realaus laiko) režimu, todėl kredito įstaigai priėmus mokėjimo kortelės turėtojo elektroninį nurodymą, rezervuojamos būtinos lėšos ir siunčiamas tai patvirtinantis signalas pardavėjui. To pa sekoje pirkimo-pardavimo santykyje pirkėjas (mokėjimo kortelės turėtojas) laikomas formaliai įvykdęs savo pareigas³⁶ ir įgyja visas iš to išplaukiančias teises, jam pateikiamas mokėjimo faktą patvirtinantis dokumentas (dažniausiai kvitas ar kt.), nors pats mokėjimo baigtumas priklausys nuo lėšų įskaitymo į pardavėjo sąskaita momento. Pažymėtina tai, kad šiame procese nors ir dalyvauja kredito įstaiga, tačiau jos neliečia, bet koks ginčas tarp pardavėjo ir pirkėjo, jeigu nėra kredito įstaigos kaltės.

2.3. Mokėjimo kortelės vieta tarp kitų elektroninių mokėjimo (atsiskaitymo) priemonių.

Taigi atsiskaitymus mokėjimo kortele yra vienas iš atsiskaitymo negrynaisiais pinigais būdu, be jo Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas³⁷ numato, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais atliekami naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas įstatymų nustatytas atsiskaitymų priemones³⁸, šalys turi teisę pasirinkti joms priimtina tarpusavio atsiskaitymo priemonę³⁹.

Statistiniai duomenys rodo, kad iš visų elektroninių, tiek ne elektroninių atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonių, vis tik dažniausiai mokėjimo sandoriai atliekami mokėjimo kortele (žr. toliau pateiktą 1 paveikslėlį)⁴⁰.

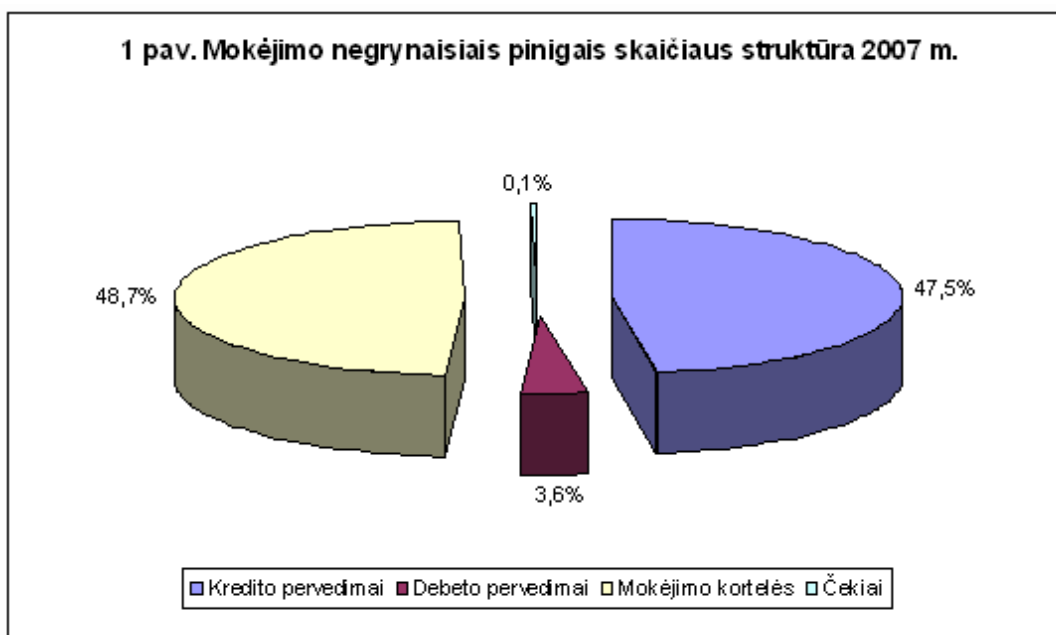
³⁶ Pagal Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VII-1370 9 str. 2 d. tik įvykdžius mokėjimo nurodymą, pasibaigia mokėtojo mokėjimo nurodymo sumos dydžio piniginė prievolė gavėjui. Be to gali būti, kad sutartimi sutartos ir kitokios pirkėjo specialios pirkimo-pardavimo sąlygos pvz. per tam tikrą terminą po atsiskaitymo, užtikrinti prekių pasiėmimą kitoje ne sandorio sudarymo vietoje ar pan..

³⁷ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.930 str. 1 d.

³⁹ Ten pat, 6.930 str. 2d.

⁴⁰ Lietuvos banko duomenys. Prieiga per internetą <http://www.lb.lt/lt/mokejimai/mokejimai.htm> [žiūrėta 2009-02-25].

Mokėjimo kortelėmis atliekamų mokėjimų skaičius auga ir kituose Europos valstybėse, didėja atliekamų mokėjimų apyvarta⁴¹.

Šis faktas vertas dėmesio, todėl jo kontekste, galima trumpai paanalizuoti kitas elektronines mokėjimo priemones, pvz. elektroninius pinigus ar elektroninius čekius, ir bandyti išsiaiškinti kodėl vis dėlto vartotojas dažniau renkasi mokėjimo kortelę mokėjimo sandoriui, o ne kitą elektroninę mokėjimo priemonę.

Elektroniniai čekiai funkcionuoja labai panašiai kaip ir tradiciniai popieriniai čekiai: čekis sankcionuoja, nurodo nuo sąskaitos, kurios atžvilgiu yra išrašytas čekis, nurašyti čekyje nurodytą sumą, ją pravedant į kitą sąskaitą. Esminis skirtumas – pats čekis ir visa jame esanti informacija yra elektroninėje formoje ir ji gali būti perduota elektroniniu būdu inicijuojant atsiskaitymų įvykdymą. Taipogi, kaip ir tradiciniai, popieriniai čekiai negarantuoja, kad sąskaitoje yra pakankamai lėšų nurodymui įvykdyti⁴², taigi nors tokia elektroninio atsiskaitymo forma laikytina progresyvia, lyginant su popierine, vis tiek dėl prieš tai paminėto sąlygoja asmenų abejingumą jos naudojimui.

Novatoriškos mokėjimo priemonės - elektroninių pinigų atsiradimas siejamas su idėja sukurti universalią mokėjimo priemonę virtualiam ir realiam pasauliams, nepaisant to, kad vystant šią idėją radosi potencialios problemos, tokios kaip pinigų plovimas ir galimas finansinis nestabilumas⁴³. Elektroniniai pinigai priklausomai nuo jų sistemų

⁴¹ Europos centrinio banko statistiniai duomenys. „Bluebook“ p. 13-16 ir 45-47. Prieiga per internetą <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000001453> [žiūrėta 2009-02-25].

⁴² CIVILKA, M. *Elektroniniai atsiskaitymai*. Vilnius, 2002, p. 9. Prieiga per internetą <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf> [žiūrėta 2009-02-25].

⁴³ PRINKLE, Robert; ROBINSON, Matthew. *E-Money and Payment Systems Review*. London: Centralbanking, 2002, p. 6-7. Prieiga per internetą www.paysys.de/download/Krueger%20e-money%20regul.pdf [žiūrėta 2009-02-25].

techninių savybių, gali būti įvairaus anonimiškumo lygio, t.y. nuo visiško anonimiškumo iki vartotojo tapatybės visiško atskleidimo. Priešingai naudojant mokėjimo korteles visuomet identifikuojamos abi sandorio šalys, nes debetuojamos arba kredituojamos jų bankų sąskaitos⁴⁴. Nepaisant to šiuo metu elektroninių pinigų idėja įgyvendinta ir skatinamas tokios mokėjimo priemonės naudojimas.

Taigi Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas elektroninius pinigus apibrėžia kaip piniginę vertę, kaip naudotojo reikalavimo kredito įstaigai išraiška, saugoma kredito įstaigos išleistoje priemonėje (kortelės, kompiuterio ar kitos įrangos atmintyje). Panaudojus tapatybės patvirtinimo priemonę, jie gali būti panaudoti mokėjimams bet kuriam gavėjui, galinčiam priimti tokius mokėjimus, ir (ar) naudotojui gryniesiems pinigams gauti⁴⁵. Iš esmės toks pat elektroninių pinigų apibrėžimas Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje 2000/46/EB⁴⁶ dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros⁴⁷.

Elektroninių pinigų esmė yra jų elektroninėje vertėje, kuri prilyginama gryniesiems pinigams (skirtingai negu grynujų pinigų, jos judėjimas apyvartoje ribotas) ir ši vertė gali būti išsaugoma kortelės mikroschemoje (kortelės pagrįstos (angl. *card-based*) elektroninių pinigų priemonės) arba kompiuterio standžiam diske) programine įranga pagrįstos (angl. *software-based*) elektroninių pinigų priemonės⁴⁸. Būtent tokia vertė kaip grynujų pinigų pakaitalu ir disponuoja elektroninius pinigus valdantis subjektas – vartotojas (arba elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas ne vartotojas)⁴⁹.

Lietuvoje ir kituose Europos šalyse elektroniniais pinigais įvykdytų sandorių apyvarta ženkliai mažėja arba neprogresuoja, o kai kuriuose Europos valstybėse visai nevykdoma (pvz. Estija, Vengrija)⁵⁰. Pagrindine kliūtimi susijusia su tokiu menku elektroninių pinigų naudojimu atsiskaitymų santykiuose Europos Komisija įvardija - teisinį reguliavimą trukdanti elektroninių pinigų rinkos plėtrai ir varžanti technologines inovacijas, t.y. teisinis netikrumas dėl šiuo metu įtvirtintos elektroninių pinigų apibrėžties ir nenuoseklios teisinės struktūros pasižyminčios neproporcingu rizikos ribojimo režimu

⁴⁴ LIKIENĖ, Aelita. *Elektroniniai pinigai Europos Sąjungoje*. Lietuvos Banko leidiniai, 2001, p. 72. Prieiga per internetą www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2001_1/i01-1_71.pdf [žiūrėta 2009-02-25].

⁴⁵ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 2 str. 6 d.

⁴⁶ ES Oficialusis leidinys, 2000, Nr. 275/39.

⁴⁷ Elektroniniai pinigai – piniginė vertė, išreikšta kaip pretenzija emitentui: kuri saugoma elektroninėse laikmenose, ji išleidžiama gavus lėšų, kurių suma yra ne mažesnės vertės negu išleista piniginė vertė ir kurią įmonės, kurios nėra emitentai, priima kaip mokėjimo priemonę.

⁴⁸ BUTKEVIČIUS, Lauras. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003/6 (48), p. 47.

⁴⁹ HORN, Norbert. *Legal issues in electronic banking*. London, Kluwer law internacional, volume 17, 2002, p. 18-19.

⁵⁰ Europos centrinio banko statistiniai duomenys. „Bluebook“ p. 14. Prieiga per internetą <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000001453> [žiūrėta 2009-02-25].

elektroninių pinigų paslaugoms⁵¹. Kalbant apie Lietuvą šiuo metu elektroninių pinigų paslaugos teikimas išimtinai priklauso tik kredito įstaigoms⁵². Jų įsisteigimui ir veiklai taikomi ženkliai didesni reikalavimai, o tai akivaizdžiai trukdo naujų subjektų (siekiančių teikti tik elektroninių pinigų paslaugą) įėjimą į šios paslaugos rinką. Tokių teisinių ribojamų nenumatyta mokėjimo kortelių rinkose, kas leidžia joje dalyvauti didesniai ratui subjektų. Šios kliūtytys turėtų būti šalinamos valstybėse narėse po 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 97/5/EB⁵³ įsigaliojimo (apie šią direktyvą plačiau kituose šio darbo skyriuose).

Be to Europos Komisija siekia šią susidariusią padėtį taisyti siūlydama aplamai naikinti Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2000/46/EB išdėstant ją nauja redakcija ir elektroninių pinigų paslaugų sąlygų teisinį sureguliovimą kiek įmanoma sulyginti su kitų mokėjimo paslaugų sąlygomis, taip tikintis sudaryti didesnę konkurenciją šioje rinkoje kitoms elektroninėms mokėjimo priemonėms, įskaitant mokėjimo korteles⁵⁴, kurios šiuo metu iš esmės visose Europos šalyse neturi konkurencijos kitoms elektroninėms mokėjimo priemonėms vartotojų tarpe.

⁵¹ Europos Bendrijų Komisijos 2008 m. spalio 9 d. pasiūlymo dėl Direktyvų 2005/60/EB ir 2006/48/EB keitimo ir Direktyvos 2000/46/EB panaikinimo aiškinamasis memorandumas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=53586&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2009-02-25].

⁵² Lietuvos Respublikos 2002 m. rugsėjo 10 d. Finansų įstaigų įstatymo Nr. IX-1068 (su pakeitimais ir papildymais) 3 str. 4 d.

⁵³ ES Oficialusis leidinys, 2007, Nr. 319/1.

⁵⁴ Europos Bendrijų Komisijos 2008 m. spalio 9 d. pasiūlymas dėl Direktyvų 2005/60/EB ir 2006/48/EB keitimo ir Direktyvos 2000/46/EB panaikinimo aiškinamasis memorandumas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=53586&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2009-02-25].

3. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinis reglamentavimas.

3.1. Teisinis reguliavimas Lietuvoje.

Prieš pradėdant analizuoti atsisakymų mokėjimo kortelėmis teisinį reglamentavimą, manau būtina apibrėžti pačio teisinio reglamentavimo (arba reguliavimo) sampratą.

Teisinis reguliavimas gali būti suvokiamas kaip valstybinis ir kaip subjektų tiesiogiai įgyvendinama savitvarka. Taigi, teisinio reguliavimo mechanizmas turi tris pagrindinius funkcinius elementus:

1) teisės normas, kaip teisinio reguliavimo mechanizmo pagrindą – jų pagrindinis uždavinys yra nustatyti bendras elgesio taisykles, jo modelius;

2) teisės normų realizacijos teisiniuose santykiuose formas (juridinius faktus ir taikymo aktus) – jos padeda atsirasti (keistis, pasibaigti) teisiniams santykiams;

3) teisiniai santykiai, kaip teisės normų poveikio objektas - jų funkcija yra transformuoti teorinius norminius modelius į realų teisės subjektų elgesį⁵⁵.

Civilinės teisės (plačiaja prasme, turint galvoje ir tarptautinę privatinę teisę) atžvilgiu teisinio reguliavimo mechanizmo pagrindas yra nacionalinių civilinių ir prekybos teisės įstatymų normos, taip pat tarptautinių sutarčių ir prekybos papročių normos. Jos skirtos santykiams tarp fizinių ir juridinių asmenų reguliuoti. Šie santykiai yra turtinio pobūdžio. Civilinis teisinis santykių pobūdis gali būti nustatomas remiantis daugeliu kriterijų: dalyvių savybėmis, turto savybėmis, arba pačių santykių forma. Atsiskaitymų civiliniai teisiniai santykiai dažniausiai yra prievoliniai, kaip „tam tikra prasme būsimų jų dalyvių tarpusavio veiksmų programa, kuri reiškia galimybę atlikti tam tikrus veiksmus ateityje“⁵⁶.

Civilinių teisės normų realizavimo būdai tiesiogiai priklauso nuo reguliavimo metodo, kuris buvo pasirinktas pagrindiniu normos įgyvendinimo metodu, todėl turto apyvartos aspektu gali būti nagrinėjami du teisės normų realizavimo būdai:

1) kai subjektas savarankiškai priima sprendimą atlikti veiksmus, kaip nurodo įstatymas, ir nustato konkretų tokių veiksmų atlikimo turinį ir tvarką;

2) kai vykdytojas paruošia konkrečius veiksmus, susijusius su prievole, o jei susitarimas nepasiekiamas, vadovaujasi modeliu, imperatyviai nustatytu teisės akte⁵⁷.

⁵⁵ TOLOČKO, Vadimas. *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2003, p. 8.

⁵⁶ Ten pat, p. 8-9

⁵⁷ Ten pat, p. 9

Atsiskaitymą mokėjimo kortelėmis (arba šio turinio pobūdžio santyki) iš esmės reguliuoja tie patys norminiai aktai, kurie reglamentuoja atsiskaitymus negrynaisiais pinigais, išskyrus tam tikras išlygas. Šiuos aktus galima skirti į dvi grupes: tiesiogiai atsiskaitymų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis santykius liečiančius ir netiesiogiai.

Taigi Lietuvos teisės aktai susiję su atsiskaitymais mokėjimo kortelėmis būtų šie:

1) tiesiogiai atsiskaitymų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis santykius liečiantys: Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas ir prie tiesioginių galima priskirti Lietuvos Respublikos bankų įstatymą⁵⁸;

2) netiesiogiai atsiskaitymų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis santykius liečiantys: Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas⁵⁹, Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas, Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas⁶⁰, Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas⁶¹, Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas⁶² ir kiti norminiai aktai.

Šiam darbui aktualiausias ir tiesiogiai su atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykiais susijęs aktas yra Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, todėl jam bus skiriama daugiausiai dėmesio, ji aptariant sekančiame darbo skyriuje.

Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas aktualus tuo, kad jis mokėjimo kortelių išleidimą ir operacijų su jomis atlikimą numato kaip vieną iš finansinių paslaugų rūšių⁶³, kurios teikimui numatyti specifiniai reikalavimai asmenims. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas nustato Lietuvos bankui kredito įstaigų priežiūros funkcija, licencijuojamų finansinių veikų licencijavimą ir kt.⁶⁴.

Svarbus yra Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, kadangi dažniausiai atsiskaitymuose ne grynaisiais pinigais dalyvauja bankai. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme numatyta jo paskirtis - reglamentuoti Lietuvos komercinių bankų ir specializuotų bankų bei užsienio bankų, veikiančių Lietuvoje, taip pat jų padalinių steigimo, licencijavimo, veiklos, pabaigos ir pertvarkymo bei priežiūros tvarką, kad bankų sistema būtų stabili, patikima, efektyvi ir saugi⁶⁵. Iš esmės šis teisės aktas reglamentuoja bendruosius su banko veikla susijusius dalykus, labai daug blanketinių

⁵⁸ Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832.

⁵⁹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 99-1957.

⁶⁰ Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827.

⁶¹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833.

⁶² Valstybės žinios, 2008, Nr. 6-212.

⁶³ Lietuvos Respublikos 2002 m. rugsėjo 10 d. finansų įstaigų įstatymo Nr. IX-1068 (su pakeitimais ir papildymais) 3 str. 1 d. 5 p.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos 1994 m. gruodžio 1 d. Lietuvos banko įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) 8 str.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos 2004 m. kovo 30 d. bankų įstatymo Nr. IX-2085 (su pakeitimais ir papildymais) 1 str. 1 d.

normų, įskaitant ir su šio darbo tema netiesiogiai susijusiais klausimais, pvz. 4 str. 2 d. numatyta, kad bankas turi teisę teikti visas finansines paslaugas, kurių išsamus sąrašas pateiktas Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme⁶⁶. Svarbi minimo įstatymo 56 str. 2 d., kurioje įtvirtinta visų bankų prievolė prieš sudarant sutartį dėl finansinių paslaugų teikimo su klientu, pastarajam suteikti išsamią informaciją apie finansinių paslaugų teikimo sąlygas, paslaugų kainą, paslaugų teikimo terminus, galimas pasekmes bei kitokią informaciją, turinčią įtakos kliento apsisprendimui sudaryti sutartį. Sekanti to paties straipsnio dalis netgi numato banko pareigą kiekvienam esamam ar galimam klientui (galima teigti, kad praktiškai kiekvienam asmeniui), jeigu to prašoma, pateikti metinę finansinę atskaitomybę ir auditoriaus išvadą.

Kitas netiesiogiai liečiantis atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykius yra Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas. Esminė elektroninio parašo paskirtis yra elektroninės operacijos mokėjimo kortele autorizacija, taigi šis įstatymas reglamentuoja elektroninio parašo kūrimą, tikrinimą, galiojimą, parašo naudotojų teises ir atsakomybę, nustato sertifikavimo paslaugas ir reikalavimus jų teikėjams bei elektroninio parašo priežiūros institucijos teises ir funkcijas. Šis įstatymas nereglamentuoja parašo formavimo ir tikrinimo duomenų bei elektroninio parašo įrangos naudojimo elektroninių duomenų konfidencialumui užtikrinti⁶⁷, tai numatyta kituose teisės aktuose. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 8 str. 1 d. numatyta svarbi nuostata, kad „saugus elektroninis parašas, sukurtas saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintas galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu, elektroniniams duomenims turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme“.

Vartotojų interesus aptariamuose teisiniuose santykiuose liečia Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos ir Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymai. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas numato sąžiningos verslo praktikos principą, pažeistų teisių gynimo būdus, taip pat eilę kitų normų reglamentuojančių vartotojų teises, kurios atsirado Europos Sąjungos Direktyvų įgyvendinimo pa sekoje⁶⁸. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatyme numatyta galimybė vienos ar kelių konkrečių

⁶⁶ 2002 m. rugsėjo 10 d. finansų įstaigų įstatymo Nr. IX-1068 (su pakeitimais ir papildymais) 3 str. 1 d. finansinėmis paslaugomis įvardija: indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimą; skolinimą (įskaitant hipotekines paskolas); finansinę nuoma (lizingą); pinigų pervedimai; mokėjimo kortelių ir kitų mokėjimo priemonių išleidimas ir (arba) operacijų su jomis atlikimas ir kt..

⁶⁷ Lietuvos Respublikos 2000 m. liepos 11 d. elektroninio parašo įstatymo Nr. VIII-1822 (su pakeitimais ir papildymais) 1 str.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 (su pakeitimais ir papildymais) 6 str., 36-39 str.

komercinės veiklos arba verslo sričių komercinės veiklos subjektams susitarimo pagrindu nustatyti tam tikras elgesio normas (iki tol nebuvo nauja sąvoka - elgesio kodeksas), taip pat šis įstatymas numato, nesąžiningo elgesio prezumpcijas, nesąžiningos komercinės veiklos kontrolės mechanizmą ir kitus reikalavimus, kurie turi apsaugoti vartotojų interesus⁶⁹, įskaitant ir finansinių paslaugų sektoriuje.

Nepaisant to, jog yra specialių įstatymų atsiskaitymų ir mokėjimų klausimais, vis dėlto pagrindinis įstatymas, nustatantis civilinį teisinį sutartinių santykių reguliavimą yra Lietuvos Respublikos kodeksas, kurio pirmąją dalį sudaro bendro pobūdžio normos, kurios taikomos visoms prievolėms, taigi ir piniginėms: sandorių forma, sandorių negaliojimas, prievolių įvykdymas ir prievolės asmenų pasikeitimas, atsakomybė už piniginių prievolių ir prievolių apskritai nevykdymą, bendrieji sutarčių nuostatai, o antrąją dalį sudaro specialiosios normos, skirtos banko sąskaitos sutarties ir atsiskaitymo santykių reguliavimui (būtent Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.929 - 6.944 str.)⁷⁰.

3.1.1. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas

Analizuojant atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykių teisinį reglamentavimą, aktualiausiu laikytinas Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, kurio paskirtis – nustatyti kredito įstaigų ir klientų santykius atliekant mokėjimus, ir mokėjimų tvarką⁷¹. Atsižvelgiant į Europos centrinio banko bei Tarptautinio atsiskaitymų banko keliamus reikalavimus bei rekomendacijas, į šį įstatymą perkeltos pagrindinės 1997 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/5/EB “Dėl tarptautinių kredito pervedimų” ir 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisijos rekomendacijos 97/489/EB “Dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir santykių tarp jas išleidusių ir turinčių asmenų” nuostatos.

Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykiams svarbus yra šio įstatymo 2 straipsnis, kuriame apibrėžtos pagrindinės šiems santykiams reikšmę turinčios sąvokos, iš jų paminėtinos šios:

1) elektroninės mokėjimo priemonės – nuotolinės priegos mokėjimo priemonės ir elektroniniai pinigai;

⁶⁹ Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo Nr. X-1409 (su pakeitimais ir papildymais) 2 str., 6-9 str., 12 str.

⁷⁰ TOLOČKO, Vadimas. *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2003, p. 19.

⁷¹ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 1 str.

2) nuotolinės prieigos mokėjimo priemonės - priemonės, leidžiančios naudotojui elektroniniu būdu sudaryti nurodymus kredito įstaigai dėl disponavimo toje kredito įstaigoje jo sąskaitoje turimomis lėšomis. Naudojantis šiomis priemonėmis (naudotojo kompiuteryje įdiegta kredito įstaigos programine įranga, programine įranga, esančia kredito įstaigos interneto tarnybinėje stotyje, telefono ryšio įranga, kredito įstaigos išleista kortele (debeto, kredito ar kt.) ir kitomis priemonėmis), paprastai reikia tapatybės patvirtinimo;

3) naudotojo inicijuota operacija - operacija, inicijuota elektronine mokėjimo priemone, panaudojus tapatybės patvirtinimo priemonę (-es), arba inicijuota be elektroninės mokėjimo priemonės pateikimo ir neatsižvelgiant į tai, ar buvo panaudota tapatybės patvirtinimo priemonė, operacija, dėl kurios įvykdymo naudotojas nepateikė prieštaravimų naudotojo ir kredito įstaigos sudarytoje sutartyje nustatyta tvarka ir terminais arba kredito įstaiga įrodo, kad tai naudotojo inicijuota operacija;

4) mokėjimas - mokėtojo lėšų perdavimas gavėjui tiesiogiai grynaisiais pinigais arba negrynujų pinigų pervedimas per pasirinktas kredito įstaigas. Pavedant lėšas mokėtojas ir gavėjas gali būti tas pats asmuo. Lėšos apima tiek grynuosius, tiek negrynuosius pinigus;

5) tapatybės patvirtinimo priemonės- elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo parašas, jam suteiktas asmens tapatybės nustatymo kodas (pin) arba kredito įstaigos suteiktos kitos priemonės (slaptažodžiai, slapti kodai, raktai, biometrinės priemonės ir pan.), skirtos elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo tapatybei patvirtinti;

6) debeto pervedimas - gavėjo inicijuotas sandoris, kai mokėtojo arba gavėjo kredito įstaigai pateiktas mokėjimo nurodymas vykdomas mokėtojo lėšoms pervesti gavėjui į jo sąskaitą kredito įstaigoje. Gavėjas turi teisę pateikti mokėjimo nurodymą, jeigu turi rašytinį mokėtojo sutikimą nurašyti lėšas iš jo sąskaitos ir šis sutikimas yra pateiktas mokėtojo kredito įstaigai;

7) kredito pervedimas - mokėtojo inicijuotas sandoris, kai mokėtojo kredito įstaigai pateiktas mokėjimo nurodymas vykdomas mokėtojo lėšoms pervesti gavėjui į jo sąskaitą kredito įstaigoje;

8) vartotojas – fizinis asmuo, kuris su kredito įstaiga sudaro sutartį, kad ši teiks paslaugas asmeniniams, šeimos arba namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su jo profesija ar verslu, tenkinti⁷².

⁷² Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 2 str. 3-4 d., 12-13 d., 20-23 d., 27 d.

Svarbūs yra Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 3 straipsnyje numatyti papildomi įpareigojimai kredito įstaigoms suteikiančioms klientams galimybes sudaryti mokėjimo nurodymus elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, t.y. kredito įstaigoms papildomai taikomi įstatymo reikalavimai numatyti 17-21 straipsniuose. Pažymėtina, kad pirmoji Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo redakcija (nauja redakcija patvirtinta Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymu⁷³ įsigaliojusio nuo 2003 m. liepos 1 d.) jokių papildomų/specialių reikalavimų susijusių su elektroninių mokėjimo priemonių išdavimu kredito įstaigoms nenumatė ir apleičiamai buvo pakankamai lakoniškas, neapimantis kai kurių kitų atsiskaitymų būdų ir atsilikęs nuo realių rinkoje sparčiai besivystančių turtinių santykių, teisės aktas. Dėl to jis buvo dažnas teisininkų analizuojančių atsiskaitymus negrynaisiais pinigais kritikos objektas⁷⁴.

Taigi Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 17 str. imperatyviai numato, kad „klientas ir kredito įstaiga privalo sudaryti rašytinę arba jai prilygintos formos sutartį, dėl elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo disponuojant sąskaitoje esančiomis lėšomis, tačiau ne viskas palikta ši šalių santykį sureguliuoti sutartimi“. Dalis sutartyje būtinų sąlygų numatytų pačiame Lietuvos Respublikos mokėjimo įstatyme. Svarbiausios pareigos, kurios turi būti numatytos sutartyje ir pareigos, kurios numatytos įstatyme būtų šios:

Kredito įstaigų pareigos:

1) sudarydamos elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartį, kredito įstaigos turi supažindinti naudotoją su elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sąlygomis, o jeigu sąlygos neaptartos sutartyje, pateikti jas naudotojui per protingą terminą iki elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo. Aiškios ir lengvai suprantamos sąlygos turi būti pateiktos raštu arba elektroninėmis ryšio priemonėmis;

2) sutartyse turi būti aiškiai įvardintos bet kokios įmokos, jų dydžiai, palūkanos, kredito limitai, terminai lėšų nurašymui ir įskaitymui, sąlygos mokėjimo nurodymui atšaukti ir svarbiausia skundų dėl nuostolių atlyginimo nagrinėjimo tvarka;

3) kredito įstaiga privalo užtikrinti, kad suteiktos tapatybės patvirtinimo priemonės būtų atskleistos tik elektroninės mokėjimo priemonės naudotojui. Kredito įstaiga privalo

⁷³ Valstybės žinios, 2003, Nr. 61-2753.

⁷⁴ pvz. Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymas (pirmoji jo redakcija iki pakeitimo nuo 2003-07-01) kaip specialusis aktas vertinamas neigiamai dėl to, kad jame nenumatytas akreditivas kaip viena iš atsiskaitymo priemonių, nors tuo metu tai jau numatė Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: VASARIENĖ, Dalia. *Atsiskaitymų akredityvais teisinis reglamentavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2002, p. 12-13 p.; arba šis aktas buvo kritikuojamas dėl jo atsilikimo nuo realių rinkoje besiklostančių teisinių santykių: MARKOVAS, Paulius. *Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais*. *Justitia*, 2000/3 (27) p. 25.

bet kuriuo paros metu priimti naudotojo žodinį ir (ar) raštišką pranešimą arba nurodyti asmenį, kuris priims tokį pranešimą, kai: elektroninė mokėjimo priemonė prarandama kitam asmeniui ją užvaldžius, pametama ar dėl kitų priežasčių naudotojas negali jos valdyti (toliau – prarandama); naudotojas įtaria, kad jam suteiktos tapatybės patvirtinimo priemonės neužtikrina operacijų saugumo; ataskaitoje arba kitoje pateiktoje informacijoje naudotojas aptinka jo neinicijuotų arba klaidingai atliktų operacijų;

4) kredito įstaigai tenka įrodinėjimo pareiga atsiradus ginčui su naudotoju, dėl mokėjimo operacijos teisingo parodymo sąskaitose ir jų nepaveikimo techniniu ar kitokiu trikdžių⁷⁵.

Kliento (vartotojo) pareigos:

1) pagrindinė pareiga - elektroninę mokėjimo priemonę naudoti laikantis elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo ir naudojimo sąlygų ir saugoti elektroninę mokėjimo priemonę ir kredito įstaigos suteiktas tapatybės patvirtinimo priemones; nerašyti asmens tapatybės nustatymo ar kitų kredito įstaigos suteiktų kodų ir slaptažodžių ant elektroninės mokėjimo priemonės ar ant kartu su ja laikomų daiktų⁷⁶.

Tiek klientui, tiek kredito įstaigai Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme yra numatytos ne tik pareigos, tačiau ir teisės, pastarųjų akivaizdžiai daugiau suteikta klientui⁷⁷. Nepaisant to Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 21 str. „Civilinės atsakomybės nustatymo principai“, teisių ir pareigų santykis, civilinės atsakomybės prasme, drįstu teigti yra problematiškas. Šis straipsnis numato tik bendrus civilinės atsakomybės paskirstymo principus, kuriais vadovaujantis šalys turėtų sutartyje aptarti tarpusavio civilinės atsakomybės klausimą. Sutartis, jų priedus, elektroninių mokėjimo priemonių išdavimo ir naudojimo sąlygas gi ruošia pati kredito įstaiga, ir jos yra standartinės (dažniausiai patvirtintos pačios kredito įstaigos vadovybės), paties kliento galimybė jas pakeisti ar papildyti yra minimalios ir klientui dažniausiai norinčiam paslaugos nėra kitos pasirinkimo galimybės, kaip tik sutikti⁷⁸, todėl tai gali suteikti galimybę kredito įstaigoms pasinaudoti situacija joms palankia kryptimi (apie civilinę atsakomybę plačiau kituose darbo skyriuose).

⁷⁵ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 18 str. 1-2 d., 20 str. 1 d. 1-5 p.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 20 str. 7 d. 1-3 p.

⁷⁷ pvz. Klientas turi teisę nutraukti sutartį, jeigu Kredito įstaiga siūlo keisti elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo ir naudojimo sutarties sąlygas, įskaitant palūkanų normos už kredito įstaigos kreditą kliento mokėjimams atlikti keitimą (Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 20 str. 2-3 d.).

⁷⁸ PASA, Barbara and BENACCHIO, Gian Antonio. *The harmonization of civil and commercial law in Europe*. Budapest-New York, Central European university press, 2005, p. 46

Taigi pirmasis Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme įtvirtintas civilinės atsakomybės nustatymo principas numato, kad nuostoliai, susiję su elektroninės mokėjimo priemonės praradimu arba suteiktų tapatybės patvirtinimo priemonių atskleidimu, tenka naudotojui⁷⁹. Kredito įstaiga privalo atlyginti visus nuostolius, kurie atsirado po atitinkamo mokėjimo kortelės turėtojo pranešimo⁸⁰ pateikimo momento, išskyrus atvejį, kai įrodoma, kad nuostoliai atsirado dėl naudotojo tyčios arba didelio neatsargumo. Tai reiškia, kad kliento pranešimo pateikimas ir to momento faktinis fiksavimas yra pagrindinė aplinkybė apsprendžianti ribą tarp kredito įstaigos ir kliento galimybės reikalauti atlyginti visus nuostolius. Tiesa kitais atvejais elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo civilinė atsakomybė yra ribota 150 eurų ekvivalentu litais, išskyrus atvejus jeigu įrodoma, kad nuostolius nulėmė paties elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo tyčia arba didelis neatsargumas pažeidžiant Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 20 str. 7 d. numatytas naudotojo pareigas⁸¹.

Kredito įstaiga taip pat privalo sutartimi įsipareigoti atlyginti visus elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo patirtus nuostolius, jeigu jie patiriami dėl techninių priežasčių, o būtent dėl neįvykdytų arba ne dėl naudotojo kaltės klaidingai įvykdytų operacijų, ne naudotojo inicijuotų operacijų, klaidų arba netikslumų, priskirtinų kredito įstaigai tvarkant naudotojo sąskaitą, taip pat elektroninių pinigų naudotojui kredito įstaiga privalėtų atlyginti su elektroninių pinigų praradimu susijusius nuostolius ir nuostolius atsiradusius dėl naudotojo operacijos, įvykdytos su trūkumais, kurie atsirado dėl kredito įstaigos įrangos arba suteiktos naudoti priemonės netinkamo veikimo, jeigu kredito įstaiga neįrodo, kad netinkamas veikimas buvo tyčia naudotojo sukeltas⁸².

Dėmesio vertas Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme aptartas galimų ginčų tarp kredito įstaigos ir klientų bei vartotojų nagrinėjimas⁸³. Ginčas gali būti nagrinėjamas pačios kredito įstaigos, Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos prie Teisingumo ministerijos (toliau tekste – Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba) arba teismo. Neteisminiame ginče nepavykus susitarti klientas (ne vartotojas) gali kreiptis į teismą, klientas/vartotojas taip pat turi tokią teisę, tačiau jis dar gali bandyti ginčo sprendimą perkelti į Nacionalinę vartotojų teisių apsaugos tarnybą, kuri tokiems ginčams nagrinėti

⁷⁹ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 21 str. 1 d. 1 p.

⁸⁰ Naudotojas privalo nedelsiant pateikti pranešimą kredito įstaigai, dėl elektroninės mokėjimo priemonės praradimo kitam asmeniui ją užvaldžius, kai ji pametama ar dėl kitų priežasčių naudotojas negali valdyti <...> (Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 20 str. 1 d. 2 p.

⁸¹ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 20 str. 1 d. 2 p.)

⁸² Ten pat, 21 str. 1 d. 3-4 p.

⁸³ Ten pat, 22-23 str.

yra patvirtinusi atskiras taisykles⁸⁴. Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba išnagrinėjusi gautą vartotojo prašymą priima viena iš šių sprendimų:

- 1) patenkinti vartotojo reikalavimą;
- 2) iš dalies patenkinti vartotojo reikalavimą;
- 3) netenkinti vartotojo reikalavimo⁸⁵.

Pažymėtina tai, kad Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos priimti sprendimai dėl nuostolių atlyginimo yra kredito įstaigai privalomi, jeigu kredito įstaiga per vieną mėnesį nuo sprendimo priėmimo dienos nepareiškė prieštaravimo Nacionalinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai⁸⁶. Nors šioje vietoje manau būtų galima išvelgti problemą susijusią su Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos priimto sprendimo teisine reikšme ir vykdymu. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁸⁷ 109 str. teisingumo vykdymo funkcija Lietuvoje priskirta teismams, kurių sprendimai privalo būti vykdomi. Nevykdant teismo sprendimo jis vykdomas priverstinai. Vykdytiniams dokumentams priskiriami tie, kurių vykdymas civilinio proceso tvarka numatytas įstatymu⁸⁸, dėl tokio Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos sprendimo vykdymo civilinio proceso tvarkos nenumato joks įstatymas, išskyrus atvejus kai nagrinėjama administracinės teisės pažeidimo byla. Šiuo atveju vis tiek būtinas kreipimasis į bendrosios kompetencijos teismą nagrinėjant ginčą iš esmės, todėl pagrįstai galima teigti apie tokio ginčo nagrinėjimo ne teisme neefektyvumą. Siekiant efektyvumo būtinas kitoks šios dalies reglamentavimas.

Apibendrinant Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme numatytą reguliavimą liečiantį atsiskaitymą elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, galima daryti išvadą, kad labai daug normų orientuotų į santykių tarp elektroninės mokėjimo priemonės (mokėjimo kortelės) naudotojo ir ją išdavusio asmens sureguliuavimą, o šalių santykio detalų turinį pavesta apsibrėžti pačiom šalim jų sudarytoje rašytinėje sutartyje ar kitoje jai prilygintoje formoje, neprieštaraujant įstatymo nuostatoms. Taigi įstatymo leidėjo sprendimu šios normos realizuojamos dispozityviuoju visuomeninio santykio reguliavimo principu, t.y. leidžiant šalims, jų pačių iniciatyva, santykius reguliuoti savo nuožiūra, tačiau

⁸⁴ Valstybės žinios, 2007, Nr. 109-4479.

⁸⁵ Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos prie Teisingumo ministerijos 2007 m. spalio 12 d. nutarimo „Dėl vartotojų ir kredito įstaigų išankstinio ginčų sprendimo ne teisme taisyklių patvirtinimo“ Nr. 1-151 (su pakeitimais ir papildymais) 27 p.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos 1999 m. spalio 28 d. mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 (su pakeitimais ir papildymais) 23 str. 3 d.

⁸⁷ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340) 584 str.

nenukrypstant nuo tokios nuožiūros ribų ir tam tikros procedūros⁸⁹. Atsižvelgiant į tai kiekvienu konkrečiu atveju nustatant šalių santykių turinį turi būti vertinama konkreti šalių sudaryta sutartis (kaip šalių valios suderinimo išraiška) ir šalių valios ribas nustatantis konkretus teisės aktas.

3.2. Teisinis reguliavimas Europos Sąjungoje.

Informacinės technologijos – vienas labiausiai augančių Europos bendrijos ekonomikos sektorių, ir šio sektoriaus plėtra Europos bendrijos institucijos laiko prioritetine. 1997 metų balandį Europos Komisijai parengė ir publikavo „Europos elektroninės komercijos iniciatyva“ (angl. *European Initiative on Electronics Commerce*)⁹⁰, kurios tikslas buvo sukurti bendrą teisinę bazę Europos Sąjungos vidinei rinkai ekonominės komercijos prasme, pašalinti neaiškumus ir kliūtis, kylančius tarpvalstybinių elektroninės komercijos santykių rezultate, stimuliuoti investicijas į šią sritį. Pabrėžtinai poreikis ir būtinybė sustiprinti Europos Sąjungos elektroninės komercijos konkurencingumą ir nustatyti Europos Sąjungos poziciją dėl elektroninės komercijos globaliu mastu⁹¹. Taigi galima teigti, kad tolimesnė Europos Sąjungos teisėkūra turėjo orientuotis į minėtoje iniciatyvoje nustatytus tikslus ir išdėstytus principus. Atsižvelgiant į tai manau šią datą būtų galima pasirinkti kaip atskaitos tašką po šios iniciatyvos priimtų aktualiausių aktų, tiesiogiai ir netiesiogiai susijusių su atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykių reguliavimu, apžvalgai. Svarbiausi ir tiesiogiai su šiame darbe aptariamu teisiniu santykiu susiję būtų sekantys aktai: 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 97/5/EB ir 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisijos rekomendacija 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išdavusio ir turinčio asmens⁹² (šių aktų analizė pateikta šio darbo sekančiame skyriuje).

Pirma galima paminėti elektroninių atsiskaitymų santykius liečiančią 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 98/26/EB dėl atsiskaitymų

⁸⁹ VANSEVIČIUS, Stasys. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius, 2000, p. 195.

⁹⁰ Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A European Initiative in Electronic Commerce. Prieiga per internetą. <ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/esprit/docs/ecomcom.pdf> [žiūrėta 2009-02-26].

⁹¹ CIVILKA, M. Elektroninės komercijos reguliavimas tarptautinėje ir ES teisėje. Vilnius, 2001, p. 12. Prieiga per internetą http://www.teisininkas.lt/konsp_pagrindinis.html [žiūrėta 2009-02-26].

⁹² ES Oficialusis leidinys, 1997, Nr. 208-52.

baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose⁹³. Iš esmės šioje direktyvoje išdėstytos taisyklės, kurios turėtų užtikrinti patikimą ir saugų mokėjimo sistemos funkcionavimą, užtikrintu Europos Sąjungos narių rizikos sumažėjimą dėl nemokumo bylų⁹⁴.

Kitas atsiskaitymų santykius grįstus elektroninėmis priemonėmis liečiantis aktas – 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurais⁹⁵. Pažymėtina, tai, kad šio akto nuostatos yra visuotiniai taikomos, todėl privalomos visa apimtimi ir tiesiogiai taikomos Europos Sąjungos šalyse (visiems subjektams). Šiame reglamente tarptautinių mokėjimų komisinis mokestis įvardintas, kaip viena iš kliūčių Europos Sąjungos vidaus rinkos tinkamam funkcionavimui, taip pat konstatuojama, kad vartotojai negauna ar gauna nepakankamą informaciją dėl pervedimų kainų, todėl privalu nustatyti tokį reguliavimą, kuris užtikrintų vartotojui galimybę įvertinti tarptautinio mokėjimo kainą. Minimo Reglamento 3 str. 1 d. numato, kad „asmens atliekančio tarptautinį mokėjimą imamas komisinis mokestis už ne didesnes kaip 50 000 eurų elektronines mokėjimo operacijas turi būti toks pats, kaip ir to paties asmens imamas komisinis mokestis už atitinkamus mokėjimus eurais valstybėje narėje, kurioje yra įsisteigęs tarptautinio elektroninio mokėjimo operaciją atliekantis asmuo“. Informacija dėl mokėtino komisinio mokesčio privalo būti skaidri⁹⁶. Tokios Reglamento nuostatos leidžia daryti išvadą, kad šiuo aktu siekiama vartotojų padėties gerinimo naudojant elektronines atsiskaitymo priemones, o komisinių mokesčių suvienodinimas, turės didinti elektroninės mokėjimo priemonės patrauklumą.

Kitas aktas liečiantis atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykius – 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičianti Tarybos Direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB⁹⁷. Ši Direktyva vėlgi orientuota į vartotojų interesus Europos Sąjungos bendroje vidaus rinkoje. Direktyvos 3 straipsnyje numatyta, kad „paslaugų teikėjui privalo pateikti informaciją vartotojui iki sutarties dėl paslaugos sudarymo“, taip pat numatyta tos informacijos pateikimo apimtis. Direktyvos 6 straipsnis užtikrina vartotojui teisę atsisakyti sutarties. Atskiru straipsniu dėl mokėjimo kortelių valstybėms narėms numatyta pareiga užtikrinti, kad būtų numatytos atitinkamos

⁹³ ES Oficialusis leidinys, 1998, Nr. 166/45.

⁹⁴ 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 98/26/EB dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose 1 str., 2 str., 6-9 str., 10-11 str.

⁹⁵ ES Oficialusis leidinys, 2001, Nr. 344/13.

⁹⁶ 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurais 4 str.

⁹⁷ ES Oficialusis leidinys, 2002, Nr. 271/16.

priemonės, leidžiančios vartotojui: prašyti atšaukti mokėjimą, jei jo mokėjimo kortelė yra nesąžiningai pasinaudota ryšium su nuotoline sutartimi ir jeigu buvo nesąžiningai pasinaudota mokėjimo kortele, įskaityti sumokėtą sumą į sąskaitą arba ją sugražinti⁹⁸.

2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2006/48/EB⁹⁹ dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija)¹⁰⁰ nustato taisykles dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos bei jų riziką ribojančios priežiūros (pvz. numatyta kreditų įstaigų informacijos atskleidimo tvarka ir kt.¹⁰¹).

Paminėtini ir kiti iš dalies su atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykiiais susiję ir šie Europos Sąjungos aktai:

1) 1993 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse¹⁰². Direktyvoje apibrėžtos nesąžiningų sutarčių sąlygos, kurių negali būti sutartyse su vartotojais įskaitant ir dėl finansinių paslaugų¹⁰³;

2) 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo¹⁰⁴. Direktyva šio darbo temai yra aktuali tuo, kad atsiskaitymuose mokėjimo kortele naudojami asmens duomenys, kurie ryšio pagalba keliauja ir yra apdorojami įvairių informacinių technologijų. Taigi ši Direktyva įpareigoja Europos Sąjungos nares užtikrinti asmenų duomenų privatumą ir saugumą, leisti duomenis perduoti tarp valstybių narių užtikrinant jų apsaugą. Šią direktyvą iš dalies papildė kita Direktyva 2002/58/EB¹⁰⁵ įpareigojanti užtikrinti duomenų apsaugą ir judėjimą elektroninėje erdvėje¹⁰⁶;

3) 1997 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų¹⁰⁷. Direktyva numato pareigas kredito įstaigoms prieš

⁹⁸ 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičiančios Tarybos Direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB 8 str.

⁹⁹ Europos komisija 2008-10-09 siūlymu Europos Parlamentui ir Tarybai siūlo pakeisti Direktyvą keičiant kokybinę riziką ribojančius reikalavimus, pradinio kapitalo dydžio ir kitus reikalavimus. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=53586&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2009-02-26]

¹⁰⁰ ES Oficialusis leidinys, 2006, Nr. 177.

¹⁰¹ 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija) 146-149 str.

¹⁰² ES Oficialusis leidinys, 1993, Nr. 95/29.

¹⁰³ 1993 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse 3 str. 3 d.

¹⁰⁴ ES Oficialusis leidinys, Nr. 281/31.

¹⁰⁵ ES Oficialusis leidinys, Nr. 201/37.

¹⁰⁶ Nors Europos Komisija siekdama dar sustiprinti tam tikrus vartotojų bei paslaugų gavėjų teises elektroninių ryšių srityje užtikrinti asmenų privatumo ir asmens duomenų apsaugą 2009-02-17 yra pateikusi pasiūlymus Europos Parlamentui iš dalies keisti Direktyvos 2002/58/EB kai kurias nuostatas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=54058&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2009-02-26].

¹⁰⁷ ES Oficialusis leidinys, Nr. 43/25. Nuo 2009 m. lapkričio 1 d. ši Direktyva nebegalios (panaikinama pagal Direktyvą 2007/64/EB).

atliekant tarptautinį pervedimą iš anksto pateikti informaciją klientams raštu ar esant reikalui elektroninėmis priemonėmis ir lengvai suprantama forma, taip turi būti nurodyti valiutų orientaciniai keitimo kursai, skundo pateikimo galimybė¹⁰⁸;

4) 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos¹⁰⁹. Direktyva siekia palengvinti elektroninių parašų naudojimą ir jų teisinį pripažinimą, nustato elektroninių parašų ir tam tikrų sertifikavimo paslaugų teisinio reguliavimo sistemas, kad būtų užtikrintas tinkamas vidaus rinkos funkcionavimas¹¹⁰. Elektroninis parašas dažniausiai naudojama atsiskaitymo mokėjimo kortele elektroninės autorizacijos priemonė;

5) 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje („Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių“). Jos pagrindinis tikslas užtikrinti duomenų saugų keitimąsi elektroninėje erdvėje;

6) 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimą („Reglamentas dėl bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje“)¹¹¹. Reglamentas numato pareigą valstybių narių kompetetingoms institucijoms atsakingoms už teisės aktų ginančių vartotojų interesus vykdymą, bendradarbiauti tarpusavyje ir su Europos Komisija, siekiant užtikrinti tų teisės aktų laikymąsi bei sklandų vidaus rinkos funkcionavimą ir siekiant stiprinti vartotojų ekonominių interesų apsaugą. Reglamente numatytos priemonės šiems tikslams pasiekti¹¹²;

7) 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 („Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva“)¹¹³. Direktyva tiesiogiai gina vartotojo ekonominius interesus nuo nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu, įskaitant veiklą finansinių paslaugų teikimo sektoriuje.

¹⁰⁸ 1997 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų 3 str.

¹⁰⁹ ES Oficialusis leidinys, 1999, Nr. 13/12.

¹¹⁰ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos 1 str.

¹¹¹ ES Oficialusis leidinys, 2004, Nr. 364/1.

¹¹² 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas Nr. 2006/2004 dėl bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje 8 str.

¹¹³ ES Oficialusis leidinys, 2005, Nr. 148/22.

Apibendrinant, galima teigti, kad ilgą laiką (iki Direktyvos 2007/64/EB) Europos Sąjungos normos, reglamentuojančios atsiskaitymų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis santykius, buvo išsidėsčiusios įvairiuose įvairių lygių Europos Bendrijos aktuose. Nebuvo vieno į šitokių santykių reglamentavimą koncentruoto akto, o toks neapibrėžtumas turėjo apsunkinti šalių narių įstatymo leidėjus. Nepaisant to Lietuvos buvimas Europos Sąjungos nare¹¹⁴ įpareigojo Lietuvos įstatymo leidėją, priklausomai nuo Europos Sąjungos akto rūšies¹¹⁵, juose esančias nuostatas perkelti į nacionalinę teisę ar nacionalinę teisę priderinti prie Europos Sąjungos aktų.

3.2.1. Europos Komisijos rekomendacija 97/489/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/64/EB.

1997 m. liepos 30 d. Europos Komisijos rekomendacija dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išdavusio ir turinčio asmens 97/489/EB (toliau tekste – Rekomendacija) priimta siekiant užtikrinti visišką Europos bendrijos vidaus rinkos, kurios esminiai elementai yra mokėjimo sistemos, funkcionavimą. Jau rekomendacijos preambulėje pabrėžiama, kad sandoriai, už kuriuos atsiskaitoma elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, sudaro vis didesnę vietinių ir tarptautinių mokėjimų apimtį ir vertės dalį, todėl sparčiai plintant naujovėms ir technologinei pažangai, tikimasi, kad ši tendencija dar labiau paplis dėl didelės naujų verslo rūšių, rinkų ir prekybos bendruomenių įvairovės, kurią sąlygoja elektroninė komercija. Rekomendacija priimta, siekiant prisidėti prie informacinės visuomenės ugdymo ir ypač elektroninės komercijos puoselėjimo, skatinant klientą pasitikėti šiomis priemonėmis, o mažmenininką priimti jas¹¹⁶.

Nepaisant to Rekomendacijos nuostatos dėl elektroninių atsiskaitymų į šalių narių nacionalinius aktus nebuvo perkeltamos tinkamai, ir reguliavimas šio teisinio santykio

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos 2003 m. rugsėjo 16 d. įstatymas Nr. IX-1730 ratifikuojantis 2003 m. balandžio 16 d. Lietuvos ir kitų šalių stojimo į Europos Sąjungą sutartį (Valstybės žinios, 2003, Nr. 91(1)-4108).

¹¹⁵ Konsoliduotos Europos Bendrijos steigimo sutarties (Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2) 249 str. numato, kad:

- Reglamentas yra taikomas visuotinai ir tiesiogiai taikomas visuose valstybėse narėse;
- Direktyva yra privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti atžvilgiu, tačiau nacionaliniams teisės aktų leidėjams suteikiama teisė pasirinkti Direktyvos įgyvendinimo formą ir būdus;
- Sprendimas yra privalomas visiems tiems kam jis yra skirtas;
- Rekomendacijos ir nuomonės neturi privalomosios galios, tačiau į jas turi būti atsižvelgta nacionaliniam teismams aiškinant šalies vidaus aktus priimtus įgyvendinant rekomendaciją.

¹¹⁶ CIVILKA, M. *Elektroniniai atsiskaitymai*. Vilnius, 2002, p. 21. Prieiga per internetą <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf> [žiūrėta 2009-02-26].

įvairiuose šalyse narėse buvo skirtingas¹¹⁷. Iš dalies tokią situaciją sąlygojo tai, kad elektroninių atsiskaitymų santykių sureguliuavimui buvo pasirinkta netinkama akto rūšis – rekomendacija, neturinti privalomosios galios, todėl Europos Sąjungos aktų leidėjams buvo iškeltas klausimas dėl galimybės elektroninių atsiskaitymų teisinių santykių sureguliuavimo nuostatas įtvirtinti įpareigojančiu aktu¹¹⁸.

Atsižvelgiant į tai Europos Komisijos iniciatyva 2007 m. lapkričio 13 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičianti Direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 97/5/EB (toliau tekste – Mokėjimo Direktyva).

Mokėjimo Direktyva siekiama sudaryti teisinį pagrindą bendrajai visos Europos Sąjungos mokėjimų rinkai sukurti. Ja siekiama sukurti šiuolaikiškas ir išsamias taisykles, taikomas visoms mokėjimo paslaugoms Europos Sąjungoje. Valstybės narės turi ją įgyvendinti ne vėliau kaip iki 2009 m. lapkričio 1 d.¹¹⁹. Nors ir priimtas privalomąją galią turintis teisės aktas su aiškiai šalims narėms apibrėžta jo įvykdymo data negalima pamiršti tokios galios neturinčio, tačiau išimtinai aptariamiesiems santykiams skirtos Rekomendacijos. Mokėjimo Direktyva nėra aktas išimtinai skirtas santykių reguliavimui tarp elektronines mokėjimo priemonės išdavusio ir turinčio asmens, tačiau dauguma Rekomendacijos nuostatų atkartota Mokėjimo Direktyvoje, skirta būtent tam. Svarbiausiu momentu laikytina tai, kad Mokėjimo Direktyva apibrėžia ir įtvirtina naują šiuose santykiuose galinti dalyvauti subjektą.

Atsižvelgiant į tai abu šie teisės aktai yra svarbūs, todėl būtina apžvelgti juose abiejuose įtvirtintas nuostatas liečiančias atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis santykių dalyvaujančius subjektus.

Taigi Rekomendacija taikoma šiems sandoriams:

- 1) lėšų pervedimams, išskyrus pervedimus, kuriuos užsako ir vykdo finansinės institucijos, elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, ir;
- 2) grynujų pinigų išėmimui iš sąskaitos elektronine mokėjimo priemone ir sumos pervedimui į elektroninius pinigus (ar nurašymui nuo jų) tokiomis priemonėmis, kaip

¹¹⁷ pvz. Danija Rekomendacijos nuostatas įtvirtino atskiru specialiai šiems santykiams skirtu aktu, Italija gi priešingai Rekomendacijos nuostatų neperkėlė į vieną aktą. Queen Mary and Westfield College university of London. *Study on the implementation of Recommendation 97/489/EC concerning transactions carried out by electronic payment instruments and in particular the relationship between holder and issuer*, 17th April 2001, p. 29-30. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/internal_market/payments/docs/study-recomm-97-489/study-part1-recomm-97-489_en.pdf [žiūrėta 2009-02-27].

¹¹⁸ E-payments ir Europe - the Eurosystems's perspective. European central bank. Issues paper, 2002, p. 20. Prieiga per internetą <http://www.ecb.int/events/pdf/conferences/epayments.pdf> [žiūrėta 2009-02-27].

¹¹⁹ Mokėjimų direktyvos 94 str.

grynujų pinigų išdavimo automatai ir elektroninės automatinės kasos, taip pat išdavėjo ar institucijos, kuri pagal sutartį turi priimti mokėjimo priemonę, patalpose¹²⁰.

Esant tam tikroms sąlygoms Rekomendacija taikoma su išlygomis sandoriams už kuriuos atsiskaitoma elektroniniais pinigais, išskyrus atveją, kai elektroniniai pinigai yra naudojami pervesti į juos (nurašyti nuo jų) sumą per nuotolinę prieigą prie turėtojo sąskaitos. Rekomendacija netaikoma – mokėjimams čekiais ir tam tikrų kortelių garantinėms funkcijoms, susijusioms su mokėjimais čekiais¹²¹.

Paminėtus atvejus apima ir Mokėjimo Direktyvos taikymo sritis¹²².

Abiejuose aktuose pateiktos svarbios sąvokos, iš jų paminėtinos šios:

Rekomendacijos:

1) Elektroninė mokėjimo priemonė – tai priemonė, suteikianti jos turėtojui galią atsiskaityti už sandorius, kuriems taikoma Rekomendacija. Ši priemonė apima ir nuotolinės prieigos mokėjimo priemonės ir elektroninius pinigus;

2) Nuotolinės prieigos mokėjimo priemonės – tai priemonės suteikiančios galimybę jų turėtojui pasiekti lėšas, laikomas jo/jos sąskaitoje įstaigoje, kuriomis leidžiama atlikti mokėjimus lėšų gavėjui ir kuriomis atsiskaitant paprastai reikia asmens kodo ir/arba kokio nors kito panašaus tapatybės įrodymo. Tai mokėjimo kortelės (ar tai būtų kredito, debeto, atidėto debeto ar išlaidų kortelės) ir bankų paslaugų telefonu bei kliento namuose teikimo programinė įranga;

3) Išdavėjas – tai asmuo, kuris savo versle suteikia galimybę kitam asmeniui pagal sutartį, sudarytą su juo/ja, turėti mokėjimo priemonę;

4) Turėtojas – tai asmuo, kuris pagal sutartį tarp jo/jos ir išdavėjo, turi mokėjimo priemonę¹²³.

Mokėjimo Direktyvoje įvedama nauja mokėjimo paslaugų teikėjų kategorija – Mokėjimo įstaiga¹²⁴. Naujo subjekto įtraukimu į aptariamus santykius tikimasi pašalinti teisinę kliūtis, kliudančias asmenims patekti į rinką. Mokėjimo Direktyva apibrėžia ir mokėjimo operaciją, kaip mokėtojo arba gavėjo inicijuotą veiksmą, kai lėšos perduodamos, pervedamos arba išimamos neatsižvelgiant į mokėtojo ir gavėjo pareigas, kuriomis grindžiama operacija¹²⁵. Svarbūs Mokėjimo Direktyvos 6 str. numatantis minimalius mokėjimo įstaigų pradinio kapitalo dydžius priklausomai nuo vykdomos

¹²⁰ Rekomendacijos 1 str. 1 d.

¹²¹ Ten pat, 1 str. 2-3 d.

¹²² Mokėjimų Direktyvos 1-2 str.

¹²³ Rekomendacijos 2 str.

¹²⁴ Mokėjimų Direktyvos 4 str. 1 d. 4 p. Mokėjimo įstaiga apibrėžta kaip juridinis asmuo, kuriam pagal šios Direktyvos reikalavimus numatytus 10 str. buvo išduotas leidimas teikti ir vykdyti mokėjimo paslaugas visoje Bendrijoje.

¹²⁵ Mokėjimo Direktyvos 4 str. 1 d. 5 p.

mokėjimo paslaugos¹²⁶ ir 9 str. numatantis saugumo reikalavimus¹²⁷. Mokėjimo įstaigų sąskaitos turi būti skirtos tik mokėjimo operacijoms, todėl visos lėšos, kurias mokėjimo įstaigos gauna iš mokėjimo paslaugų vartotojų mokėjimo paslaugoms teikti, nelaikomos indėliu arba kitomis gražintinomis lėšomis (pagal Direktyvą 2006/48/EB) arba elektroniniais pinigais (pagal Direktyvą 2000/46/EB)¹²⁸.

Rekomendacija ir Mokėjimų Direktyva numato specifinius reikalavimus dėl informacijos pateikimo elektroninės mokėjimo priemonės išdavimo ir naudojimo sąlygose. Rekomendacijoje reikalaujama, kad prieš pateikiant elektroninę mokėjimo priemonę, išdavėjas perduotu elektroninės mokėjimo priemonės turėtojui sutarties nuostatas ir sąlygas, reglamentuojančias tos elektroninės mokėjimo priemonės išdavimą ir naudojimą.

Turėtojui turi būti suteikiama pakankamai laiko susipažinti su elektroninės mokėjimo priemonės išdavimo ir naudojimo sąlygomis, šiose sąlygose turi būti nurodomas įstatymas taikytinas sutarčiai. Sąlygos privalo būti išdėstytos raštu, arba, jei reikia, elektroniniu būdu, lengvai suprantamais žodžiais ir lengvai suvokiama forma, ir jas turi būti galima gauti bent jau valstybės narės, kurioje platinama elektroninė mokėjimo priemonė, oficialia kalba ar kalbomis¹²⁹. Iš esmės tą patį numato ir Mokėjimų Direktyvos

¹²⁶ - ne mažiau kaip 20 000 Eur, jeigu teikiama tik piniginių perlaidų paslauga;

- ne mažiau kaip 50 000 Eur, jeigu vykdomas mokėjimo operacijų, kuriuose mokėtojo sutikimas vykdyti mokėjimo operaciją duodamas naudojant telekomunikacijų priemones, skaitmeninį ar IT prietaisą, ir mokėjimas atliekamas telekomunikacijų, IT sistemos ar tinklo operatoriui, kuris yra tik tarpininkas tarp prekių ir paslaugų teikėjo ir mokėjimo paslaugų vartotojo;

- ne mažiau kaip 125 000 Eur jeigu vykdoma bent viena mokėjimo paslauga numatyta Mokėjimo Direktyvos priedo 1-5 punktuose (pvz. mokėjimų operacijų vykdymas naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone).

¹²⁷ pvz. paslaugų teikėjas privalo apdrausti gautas lėšas draudimo liudijimu ar kita panašia garantija, išduota draudimo bendrovės ar kredito įstaigos, nepriklausančios tai pačiai kaip ir mokėjimo įstaiga grupei, tokiai sumai, kuri neapdraudus pagal draudimo liudijimą ar neturint kitos panašios garantijos būtų buvusi atskirta, išmokamai tuo atveju, kai mokėjimo įstaiga negali įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų.

¹²⁸ Mokėjimų Direktyvos 16 str. 2 d.

¹²⁹ Rekomendacijos 3 str. 1-2 d. Rekomendacijos 3 str. 3 d. reikalauja, kad mokėjimo priemonės išdavimo ir naudojimo sąlygose būtų nurodyta:

1) elektroninės mokėjimo priemonės apibūdinimas, įskaitant, jei reikia, techninius reikalavimus leidžiamai naudoti elektroninės mokėjimo priemonės turėtojo ryšio įrangai ir būdai, kuriuo ta priemonė gali būti naudojama, įskaitant taikomus finansinius apribojimus, jei jų yra;

2) elektroninės mokėjimo priemonės turėtojo ir išdavėjo atitinkamų įsipareigojimų ir atsakomybės apibūdinimą; čia įeina derami veiksmai, kurių turi imtis turėtojas, kad galėtų saugiai naudotis elektrone mokėjimo priemone, ir priemonės, kurios įgalina ją panaudoti;

3) jei reikia, įprastą laikotarpį, per kurį elektroninės mokėjimo priemonės turėtojo sąskaita bus debetuojama ar kredituojama, įskaitant vertės nustatymo dieną arba, kada turėtojas neturi sąskaitos pas išdavėją, įprastą laikotarpį, per kurį jam/jai bus išrašyta sąskaita;

4) rinkliavų, kurias sumoka elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas, rūšis. Konkrečiai, čia įeina, jei reikia, tokių įmokų detalės: bet kurios pradinės ir metinės įmokos dydis; komisiniai ir rinkliavos, kurias moka elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas išdavėjui už konkrečias sandorių rūšis; palūkanų norma, įskaitant jos paskaičiavimo būdą, kurią galima taikyti;

5) laiko tarpą, per kurį elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas gali užginčyti konkretų sandorį, ir nurodymą dėl kompensavimo bei apskundimo tvarkos, kurią gali pasirinkti turėtojas, bei galimybes ją pasinaudoti

41 str.. Pačių sąlygų ir būtinos pateikti informacijos turinio privalomus elementus numato Mokėjimų Direktyvos 42 str. įpareigojantis valstybes nares užtikrinti, kad mokėjimo paslaugų vartotojui būtų pateikta tokia informacija ir pranešta apie šias sąlygas:

1) dėl mokėjimo paslaugų teikėjo:

a) mokėjimo paslaugų teikėjo pavadinimas, jo pagrindinės buveinės adresas ir atitinkamais atvejais jo tarpininko ar filialo, įsisteigusio valstybėje narėje, kurioje siūloma mokėjimo paslauga, adresas, taip pat kiti adresai, įskaitant elektroninio pašto adresą, kuriuos galima naudoti ryšiams su mokėjimo paslaugų teikėju; ir

b) atitinkamų priežiūros institucijų ir 13 straipsnyje numatyto registro ar kito atitinkamo viešojo registro, kuriame užregistruotas mokėjimo paslaugų teikėjo leidimas, duomenys ir registracijos numeris arba lygiavertės identifikavimo tame registre priemonės;

2) dėl mokėjimo paslaugų panaudojimo:

a) mokėjimo paslaugos, kuri bus teikiama, pagrindinių savybių aprašymas;

b) informacijos reikalavimai arba unikalūs identifikatoriai, kurių turi nurodyti mokėjimo paslaugų vartotojas, kad mokėjimo nurodymas būtų tinkamai įvykdytas;

c) sutikimo įvykdyti mokėjimo operaciją davimo ir tokio sutikimo panaikinimo pagal forma bei procedūra atitinkanti Mokėjimų Direktyvos reikalavimus;

d) nuoroda į mokėjimo nurodymo gavimo momentą, kaip nurodyta Mokėjimų Direktyvos 64 str. ir mokėjimo paslaugų teikėjo nustatytą laiką, po kurio gautas mokėjimo nurodymas bus laikomas gautu kitą mokėjimo paslaugos teikėjo darbo dieną (jei toks laikas nustatomas);

e) maksimali teikiamų mokėjimo paslaugų vykdymo trukmė; ir

f) ar galima susitarti dėl mokėjimo priemonės naudojimui nustatytų išlaidų ribų pagal Mokėjimų Direktyvos 55 straipsnio 1 dalį;

3) dėl mokesčių, palūkanų ir valiutų keitimo kursų:

a) visi mokėjimo paslaugų vartotojo mokėjimo paslaugų teikėjui mokami mokesčiai ir, kai taikytina, visų mokesčių sumų išskaidymas;

b) kai taikytina, taikomos palūkanų normos ir valiutų keitimo kursai arba, jei taikomos bazinės palūkanų normos ir baziniai valiutų keitimo kursai, faktinių palūkanų apskaičiavimo metodas ir šių bazinių palūkanų normų ar valiutų keitimo kursų nustatymo atitinkama data ir indeksas ar pagrindas; ir

c) jei susitarta, nedelsiant taikomos pasikeitusios bazinės palūkanų normos ar valiutų keitimo kursai bei su šiais pasikeitimas susiję informavimo reikalavimai pagal Mokėjimų Direktyvos 44 straipsnio 2 dalį;

4) dėl ryšių:

a) kai taikytina, ryšio priemonės, įskaitant techninius reikalavimus mokėjimo paslaugų vartotojo ryšio įrangai, kurias šalys susitaria naudoti informacijos ar pranešimų perdavimui pagal šią Direktyvą;

b) informacijos pagal šią Direktyvą teikimo arba sąlygų susipažinimui su ja sudarymo būdas ir dažnumas;

c) kalba arba kalbos, kuriomis sudaroma bendroji sutartis ir palaikomi ryšiai esant šiems sutartiniams santykiams; ir

d) mokėjimo paslaugų vartotojo teisė gauti bendrosios sutarties sutartines sąlygas ir informaciją bei pranešimus apie sąlygas pagal Mokėjimų Direktyvos 43 straipsnį;

5) dėl apsaugos ir taisomųjų priemonių:

a) kai taikytina, veiksnių, kurių imasi mokėjimo paslaugų vartotojas, siekdamas apsaugoti mokėjimo priemonę, aprašymas ir mokėjimo paslaugų teikėjo informavimo dėl sužinojimo apie mokėjimo kortelės praradimo, vagystės arba neteisėto įgijimo ar nesankcionuoto jos naudojimo būdas;

b) jei susitarta, sąlygos, kuriomis mokėjimo paslaugų teikėjas pasilieka teisę blokuoti mokėjimo priemonę pagal Mokėjimo Direktyvos 55 straipsnį;

c) mokėtojo atsakomybė pagal Mokėjimų Direktyvos 61 straipsnį, įskaitant informavimą apie atitinkamą sumą;

d) kaip ir per kokį laikotarpį mokėjimo paslaugų vartotojas turi informuoti mokėjimo paslaugų teikėją apie nesankcionuotą ar netinkamai atliktą operaciją bei mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybė už neleistinas mokėjimo operacijas pagal Mokėjimų Direktyvos nuostatas;

e) mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybė už mokėjimo operacijų vykdymą; ir

f) sumų gražinimo sąlygos;

6) dėl bendrosios sutarties pakeitimų ir nutraukimo:

a) jei susitarta, informacija, kad laikoma, jog mokėjimo paslaugų vartotojas sutinka su sąlygų pakeitimais pagal Mokėjimų Direktyvos 44 straipsnį, jeigu iki siūlomos jų įsigaliojimo dienos mokėjimo paslaugų teikėjui jis nepraneš, kad su jais nesutinka;

b) sutarties galiojimo trukmė; ir

c) mokėjimo paslaugų vartotojo teisė nutraukti bendrąją sutartį ir visi susitarimai susiję su nutraukimu;

7) dėl teisių gynimo:

a) sutartinė sąlyga dėl bendrajai sutarčiai taikomos teisės ir (ar) kompetentingo teismo; ir

b) skundų ir teisių gynimo ne teismo tvarka procedūros, kuriomis mokėjimo paslaugų vartotojas gali naudotis pagal Mokėjimo Direktyvos 80–83 straipsnius.

Mokėjimų Direktyvos 45 str. 1 d. suteikta besąlyginė teisė vartotojui nutraukti sutartį, šalis palikta teisės susitarti dėl išpėjimo termino, tačiau ir šis negali būti ilgesnis kaip vienas mėnuo. Nepaisant to valstybės narės gali nustatyti ir dar palankesnes sutarties nutraukimo sąlygas¹³⁰.

Rekomendacija numato elektroninės mokėjimo priemonės išdavėjui pateikiant informaciją (arba ataskaitą) raštu ar elektronine forma jos turėtoju¹³¹. Tokios teiktinos ataskaitos minimalius reikalavimus turiniui nustatė Mokėjimų Direktyvos 47-48 str.

Svarbiausios tiek Rekomendacijos, tiek Mokėjimų Direktyvos nuostatos susijusios su atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis dalyvaujančių asmenų tarpusavio pareigomis bei atsakomybe.

Apibendrinant įvardintinos šios abiejuose aktuose numatytos pareigos mokėjimo priemonės turėtoju (arba mokėjimo paslaugos naudotoju):

1) privaloma mokėjimo priemone naudotis pagal tos priemonės išdavimą ir naudojimą reglamentuojančias sąlygas;

2) mokėjimo priemonės turėtojas privalo imtis visų deramų veiksmų, kad apsaugotu savo personalizuotus saugumo požymius (kodas, slaptažodis ir kt.), kurie leidžia sankcionuoti mokėjimo operacijas mokėjimo kortele;

3) sužinojęs apie mokėjimo priemonės praradimą, vagystę arba neteisėtą įgijimą ar nesankcionuotą jos naudojimą, nedelsiant pranešti apie tai mokėjimo paslaugų teikėjui arba pastarojo nurodytam subjektui¹³².

Rekomendacija taip pat numatė, kad turėtojas negali atšaukti pavedimą, kurį jis/ji davė savo elektronine mokėjimo priemone, išskyrus, jeigu nebuvo nustatyta suma, pateikiant pavedimą¹³³. Mokėjimų Direktyva praplėtė išimčių dėl pavedimo atšaukimo sąlygas¹³⁴.

Mokėjimų Direktyva numato tokias mokėjimo priemonės išdavėjo (arba mokėjimo paslaugų teikėjo) pareigas susijusias su mokėjimo priemonėmis:

1) užtikrinti, kad mokėjimo priemonės personalizuotais saugumo požymiais negalėtų naudotis kitos šalys, o tik mokėjimo priemonės vartotojas, turintis teisę naudoti mokėjimo priemonę, nedarant poveikio Mokėjimo Direktyvos 56 straipsnyje numatytoms mokėjimo paslaugų vartotojo pareigoms;

¹³⁰ Mokėjimų Direktyvos 45 str. 1 ir 6 d.

¹³¹ Rekomendacijos 4 str. 1 d.

¹³² Mokėjimų Direktyvos 56 str.

¹³³ Rekomendacijos 5 str.

¹³⁴ Mokėjimų Direktyvos 66 str.

2) nesiūsti neužsakytos mokėjimo priemonės, išskyrus atvejus, kai mokėjimo paslaugos vartotojui jau išduota mokėjimo priemonė turi būti pakeista;

3) užtikrinti, kad visada būtų prieinamos tinkamos priemonės, kuriomis naudodamasis mokėjimo paslaugų vartotojas galėtų pateikti pranešimą pagal Mokėjimų Direktyvos 56 straipsnio 1 dalies b punktą ar pareikalauti, kad mokėjimo priemonės blokavimas būtų panaikintas pagal 55 straipsnio 4 dalį; paprašius, mokėjimo paslaugų teikėjas turi suteikti mokėjimo paslaugų vartotojui priemones, kuriomis per 18 mėnesių nuo pranešimo pateikimo jis gali įrodyti, kad yra pateikęs tokį pranešimą; ir

4) užkirsti kelią mokėjimo priemonės naudojimui, kai yra pateiktas pranešimas pagal 56 straipsnio 1 dalies b punktą.

5) Mokėjimo paslaugų teikėjui tenka mokėjimo priemonės siuntimo mokėtojui ar šios priemonės personalizuotų saugumo požymių siuntimo rizika¹³⁵.

Atkreiptinas dėmesys į Mokėjimų Direktyvoje ir Rekomendacijoje numatytą mokėjimo kortelės išdavėjo įrodinėjimo pareigą. Rekomendacijos 7 str. 2 d. numato, kad išleidėjui tenka įrodinėjimo našta bet kokiam ginče su turėtoju dėl Rekomendacijoje numatyto sandorio atlikimo ir, kad sandoris: buvo tiksliai apskaitytas ir įrašytas į sąskaitas ir nenukentėjo dėl techninių gedimų ar kitokių trūkumų¹³⁶. Be to Mokėjimo Direktyva numato, kad vartotojui neigiant mokėjimo operacijos sankcionavimą, kuri įvykdyta, mokėjimo paslaugų teikėjo užregistruojant mokėjimo priemonės naudojimą nebūtinai yra pakankamas įrodymas, kad mokėtojas sankcionavo mokėjimo operaciją ar kad mokėtojas veikė nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdė vieno ar kelių savo pareigų numatytų Mokėjimo Direktyvoje¹³⁷ ir susitarime su mokėjimo paslaugos teikėju. Tai reiškia, kad kiekvienu atveju, kada vartotojas neigs mokėjimo operacijos sankcionavimą jam bus taikoma nekaltumo prezumpcija ir jo tyčia, nesąžiningumas ir netgi didelis neatsargumas turės būti įrodytas leistinomis įrodinėjimo priemonėmis.

Svarbiausioje atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykio dalyvių reguliavimo dalyje – tarpusavio atsakomybėje, minimuose aktuose įtvirtintos sekančios nuostatos.

Rekomendacijos dalyje dėl išdavėjo atsakomybės, Rekomendacija numato, kad išdavėjas atsako už turėtojo sandorių neatlikimą ar blogą atlikimą, net jeigu sandoris yra inicijuojamas prietaisų/terminalų pagalba ar per įrangą, kuri nėra tiesiogiai ar išimtinai kontroliuojama išdavėjo, su sąlyga, kad sandoris neinicijuojamas išdavėjo neleistinų prietaisų/terminalų pagalba ar per išdavėjo neleistą naudoti įrangą. Išdavėjas taip pat

¹³⁵ Mokėjimų Direktyvos 57 str.

¹³⁶ Rekomendacijos 7 str. 2 d.

¹³⁷ Mokėjimų Direktyvos 59 str. 2 d.

privalo atsakyti už sandorius, kuriems turėtojas nesuteikė juridinės galios, taip pat už bet kokią klaidą ar pažeidimą, priskiriamą išdavėjui, tvarkant turėtojo sąskaitą. Atlygintinas išdavėjo sumas sudaro:

1) neatlikto ar blogai atlikto sandorio suma ir, jeigu yra, palūkanų už jį suma;

2) suma, reikalinga atstatyti turėtojo padėtį, kurią turėtojas turėjo prieš sudarant juridiskai negaliojantį sandorį.

Bet kokius tolimesnius finansinius padarinius ir ypač tuos, kurie susiję su žala, už kurią turi būti mokama kompensacija, padengia išdavėjas pagal įstatymą, taikomą sutarčiai tarp išdavėjo ir turėtojo¹³⁸. Iš esmės tokios pat nuostatos įtvirtintos Mokėjimų Direktyvos 60 str..

Rekomendacijos 6 straipsnio 1 dalis ir Mokėjimų Direktyvos 61 str. 1 d. numato turėtojo ribotą civilinę atsakomybę, t.y. turėtojui tenka ne didesni nei 150 eurų dydžio nuostoliai, kuriuos patiria dėl elektroninės mokėjimo priemonės praradimo ar vagystės, arba dėl to, kad ji neteisėtai įgyjama turėtojui neapsaugojus personalizuotų saugumo požymių. Mokėjimo kortelės turėtojui tenka visi su nesankcionuotomis operacijomis susiję nuostoliai, jeigu jis juos patyrė veikdamas nesąžiningai arba dėl didelio neatsargumo ar tyčia neįvykdęs vienos ar kelių pareigų numatytų Mokėjimo Direktyvos 56 str.¹³⁹.

Turėtojas nebeatsako už nuostolius, kurie atsiranda dėl turėtojo mokėjimo priemonės praradimo ar vagystės, nuo to momento, kai turėtojas apie tai praneša išdavėjui¹⁴⁰, bet kuriuo atveju turėtojas neatsako už nuostolius, jeigu elektroninė mokėjimo priemonė buvo panaudota nepateikus pačios mokėjimo priemonės ar be jos elektroninio atpažinimo. Slapto kodo naudojimas ar bet koks kitas panašus tapatybės įrodymas savaime nėra pakankami, kad sąlygotų turėtojo atsakomybę¹⁴¹.

Apibendrinant galima teigti, kad Rekomendacijoje ir Mokėjimų Direktyvoje dauguma normų nustato pagrindines atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis dalyvių tarpusavio pareigas ir teises, o kitas leidžia pačioms šalims susikurti.

¹³⁸ CIVILKA, M. *Elektroniniai atsiskaitymai*. Vilnius, 2002, p. 24-25. Prieiga per internetą <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf> [žiūrėta 2009-02-26]

¹³⁹ Mokėjimų Direktyvos 61 str. 2 d.

¹⁴⁰ Rekomendacijos 6 str. 2 d.; Mokėjimų Direktyvos 61 str. 4 d.

¹⁴¹ Rekomendacijos 6 str. 3 d.

4. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinio reglamentavimo problemos.

4.1. Lietuvos Respublikos teisės normos ir Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/64/EB („Mokėjimų direktyva“).

Europos Komisijos 2005 m. gruodžio 1 d. siūlyme konstatuojama, kad mokėjimo paslaugų rinkoje *de facto* nėra konkurencijos, šias paslaugas teikiantys subjektai tarpusavyje nekonkuruoja, dėl to negauna naudos finansinių paslaugų vartotojai, nukenčia mažmenininkai (pvz. mažmenininkai moka iki 5 proc. bendros jų pardavimų sumos atsiskaitant mokėjimo kortelėmis), nėra skaidrumo ir pasirinkimo galimybių¹⁴². Kaip išeitį Europos Komisija siūlė priimti Direktyvą apimančią šių klausimų sureguliuvimą ir praplėsti šioje rinkoje dalyvaujančių asmenų ratą. Su tam tikrais pasiūlymo koregavimais 2007 m. lapkričio 13 d. priimta Mokėjimų direktyva, kurios pagrindinės nuostatos liečiančios atsiskaitymų mokėjimo kortelės santykius apžvelgtos šiame darbe prieš tai. Kadangi Europos Sąjungos aktų viršenybės prieš nacionalinius aktus principas įpareigoja Europos Sąjungos aktų nuostatas perkelti į nacionalinę teisę¹⁴³, Lietuvos Respublika šiuo atveju taip pat įpareigota savo vidaus aktus derinti su Mokėjimų direktyva, tai ji privalo padaryti iki 2009 m. lapkričio 1 d.¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2008-2010 metų veiklos plane numatyta parengti naujos redakcijos mokėjimų įstatymo projektą ir kitas susijusių įstatymų pataisas¹⁴⁵.

Atsižvelgiant į tai galima išskirti du analizuotinus atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinio reguliavimo Lietuvoje laikotarpius: iki Mokėjimų direktyvos ir po.

4.1.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai iki Mokėjimų direktyvos.

Lietuvoje specialus atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykius teisiškai reguliuojantis aktas yra Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, o Europos Sąjungos teisėje išskirtinai mokėjimo kortelių turėtojų ir naudotojų santykiams reguliuoti skirta

¹⁴² Europos Komiteto 2005 m. gruodžio 1 d. pasiūlymas iš dalies keisti Direktyvas 97/7/EB, 2002/12/EB ir 2002/65/EB, p. 3-4. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0603:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2009-02-27].

¹⁴³ KENT, Penelope. *Law of the European union. Third edition.* England, Pearson education, Middlesex university, 2001, p. 66.

¹⁴⁴ Mokėjimų direktyvos 94 str.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2008-2010 metų strateginio veiklos plano 1 priedas „Finansų politikos formavimas ir įgyvendinimas programos aprašymas“, p. 18. Prieiga per internetą http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/strateginis_veiklos_planas_2007_2009/2008-2010/1.2._Finansu_politika_r.pdf [žiūrėta 2009-02-27].

Rekomendacija, kuri buvo pagrindas valstybėms narės nacionalinėje teisėje nustatant atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykių dalyvių teises ir pareigas, todėl apžvelgtinos su šias aktais susijusios teisinio reguliavimo Lietuvoje problemos iki Mokėjimų direktyvos įsigaliojimo.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo projektą (paskutiniosios redakcijos priimtos Seimo ir įsigaliojusios nuo 2003 m. liepos 1 d.) ruošusios Lietuvos Respublikos finansų ministerijos manymu įstatymo nuostatos turētu užtikrinti kredito įstaigos ir elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo santykių skaidrumą, aukštą naudotojo teisių apsaugos lygį, taip pat spartinti informacinės visuomenės plėtrą, ypač elektroninę komerciją, skatinti naudotojų pasitikėjimą elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, taip pat ruošėjai pažymi svarbą nuostatų nustatančių kredito įstaigos ir elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą principus, akcentuojamas atsakomybės reglamentavimas elektroninės mokėjimo priemonės praradimo ir neteisėtos prieigos atveju¹⁴⁶. Galima iš dalies sutikti su tokia nuomone, tačiau pažymėtinas pagrindinis šio įstatymo trūkumas – jo taikymo ribotumas, būtent dėl to deklaruojami tikslai ir pačiame įstatyme numatyta paskirtis užtikrinti Europos Komisijos Rekomendacijos 97/489/EB taikymą negali būti įgyvendinta pilna apimtimi. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 1 str. nustato, kad šis įstatymas skirtas mokėjimo tvarkos ir kredito įstaigų ir klientų tarpusavio santykių atliekant mokėjimus sureguliuavimui, o to paties įstatymo 2 str. elektroninės mokėjimo priemonės naudotoją įvardija kaip kredito įstaigos klientą, kuriam kredito įstaiga suteikia elektroninę mokėjimo priemonę. Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas kredito įstaigą apibrėžia kaip įmonę, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ar kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu arba elektroninių pinigų išleidimu ir tvarkymu¹⁴⁷, tas pats Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas nedraudžia kitiems subjektams, atitinkantiems įstatymo kriterijus, teikti finansinę paslaugą – mokėjimų kortelių ir kitų mokėjimo priemonių išleidimą ir (arba) operacijų su jomis atlikimą. Vertinant tai reiškia, kad Lietuvos Respublikos mokėjimo įstatymo nuostatos negalētu būti taikomos mokėjimo kortelės išdavėjo (ne kredito įstaigai) ir jos turėtojo tarpusavio santykiams, nors tokių santykių yra (pvz. prekybos tinklų leidžiamos mokėjimo kortelės; degalinių suteikiamos mokėjimo kortelės klientams ir pan.). Toks tam tikrų subjektų neįtraukimas į įstatymų reguliavimo sferą, autoriaus nuomone nepripažįsta

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2003 m. kovo 20 d. aiškinamasis raštas “Dėl Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto” Nr. IXP-2440. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=207064&p_query=&p_tr2 [žiūrėta 2009-02-27].

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos 2002 m. rugsėjo 10 d. finansinių įstaigų įstatymo Nr. IX-1068 (su pakeitimais ir papildymais) 2 str. 23 d.

prie informacinės visuomenės ir elektroninės komercijos plėtros, siekio teisingai paskirstyti civilinę atsakomybę tarp paslaugos teikėjo ir gavėjo, be to tokio reguliavimo susiaurinimo nenumato ir Rekomendacija, priešingai Rekomendacijoje vartojami universalūs terminai „elektroninę mokėjimo priemonę išdavęs asmuo“ ir „elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas“, kurie leidžia reguliavimo nuostatas taikyti visiems elektronines mokėjimo korteles išduodantiems ir jomis naudojantiems subjektams.

Rekomendacija kviečia valstybes nares užtikrinti pakankamas ir veiksmingas priemones ginčams tarp mokėjimo kortelę išdavusio ir ją turinčio asmens spręsti. Tam skirtos Lietuvos Respublikos mokėjimo įstatymo baigiamosios nuostatos, kurių 22 str. pirmoje dalyje numatyta, kad klientų prašymus (skundus) dėl kredito įstaigos veiksmų, kuriais kredito įstaiga pažeidžia šio įstatymo reikalavimus ir (ar) kliento teisėtus interesus, nagrinėja kredito įstaiga. Ginčui nagrinėti skirtas 30 dienų terminas. To paties straipsnio antra dalis ir 23 str. numato, kad vis dėlto kredito įstaigai ir klientui nesutarus, klientas turi teisę kreiptis arba į Nacionalinę vartotojų teisių apsaugos tarnybą (jeigu jis vartotojas) arba į teismą. Tai reiškia, kad bet kuriuo atveju klientas (mokėjimo kortelės turėtojas) manydamas, kad yra pažeisti jo interesai privalo pirma kreiptis į kredito įstaigą. Principo - niekas negali būti teisėju savo byloje (lot. *nemo iudex in propria causa*) aspektu, tokia įstatyminė nuostata labai abejotina, šia nuostata taip pat galima suabejoti ir ginčų sprendimo efektyvumo bei teisingumo principo atžvilgiais. Nors praktikoje esama atvejų kai būtent vadovaujantis šiomis įstatymo nuostatomis kliento ir kredito įstaigos ginčas buvo išspręstas ne teismo keliu¹⁴⁸, negalima teigti, kad be tokių įstatymo nuostatų ginčo nebūtų buvę galima išspręsti vadovaujantis paprasčiausia šalių gera valia, sutarties šalių bendradarbiavimo ir ekonomiškumo principais¹⁴⁹. Be to norminį neveiksnumą galima įžvelgti ir Lietuvos Respublikos mokėjimo įstatymo 23 str. 3 d. nuostatoje. Ji numato, jog ginčą nagrinėjant Nacionalinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai, jos priimtas sprendimas dėl nuostolių atlyginimo yra privalomas kredito įstaigai, jeigu pastaroji per vieną mėnesį nuo sprendimo priėmimo dienos nepareiškė prieštaravimo Nacionalinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai. Sprendimas nesukelia jokių teisinių pasekmių išskyrus, tai, kad jo nevykdant jis skelbiamas viešai ir toks paskelbimas gali pakenkti asmens reputacijai ar pan.. Šiame darbe prieš tai paminėta, kad toks sprendimas negali būti pradėtas priverstinai

¹⁴⁸ Dienraščio „Respublika“ 2008 m. rugpjūčio 31 d. interviu Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos (tuometinis pavadinimas - Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba) pirmininkas Feliksas Petrauskas pateikė pavyzdį kuomet tarpininkaujant tarnybai mokėjimo kortelės turėtojui B.P. buvo iš dalies atlyginti 1600 Lt. nuostoliai (viršijantys 150 eurų sumą), kurie buvo padaryti neteisėtai užvaldžius mokėjimo kortelę ir jas atlikus mokėjimus iki teisėto mokėjimo kortelės savininko pranešimo bankui dienos. Prieiga per internetą http://www.infolex.lt/Portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=11016 [žiūrėta 2009-02-27].

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.200 str.

vykdyti civilinio proceso tvarka, todėl norint priverstinai jį įvykdyti vis tiek būtinas ginčo nagrinėjimo iš esmės perkėlimas į teismą, todėl pagrįstai galima teigti, kad ir ši įstatymo nuostata negali būti traktuojama, kaip pakankama ar efektyvi užtikrinant kredito įstaigų ir klientų ginčų sprendimą. Galbūt būtų tikslingiau numatyti supaprastintą procedūrą tokio sprendimo patvirtinimui teisme nenagrinėjant ginčo iš esmės.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymu įgyvendinant Rekomendaciją taip pat ne visai tinkamai perkeltos kai kurios Rekomendacijos nuostatos liečiančios mokėjimo kortelę išduodančio ir jos turėtojo sutartinių įsipareigojimų turinį.

Rekomendacijos 7 str. 1 d. numato pareigą mokėjimo kortelę išduodančiam asmeniui apie ketinimus keisti sutartines sąlygas informuoti mokėjimo kortelės turėtoją asmeniškai ir suteikti pakankamai laiko atitinkamam sprendimui priimti, tačiau Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 20 str. 2 d. numato, kad sutarties keitimo sąlygas, įskaitant siūlymo/pranešimo būdą, šalys apsitaria pačioje sutartyje. Ši įstatymo nuostata leidžia mokėjimo kortelės išduodantiems asmenims nustatyti palankesnes sutarties keitimo sąlygas sau nei kortelės turėtojui – vartotojui (pvz. siūlymą dėl sutarties keitimo pateikti per spaudą ar internetinėje svetainėje pan.¹⁵⁰), o tai nesuderinama su siekiu stiprinti vartotojų teisėtų interesų apsaugą mokėjimų srityje.

Prieštaravimų ir nenuoseklumų galima išvelgti ir kitose Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo nuostatose. Pagal Rekomendaciją mokėjimo kortelės turėtojas negali atšaukti mokėjimo nurodymą, kurį davė elektronine mokėjimo priemone¹⁵¹, išskyrus jeigu nebuvo nustatyta suma pateikiant patį nurodymą. Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatymas gi dėl mokėjimo nurodymo atšaukimo numato, kad elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo ir naudojimo sutartyje turi būti nurodyta kokiais atvejais ir iki kada mokėjimo kortelės turėtojas gali atšaukti elektronine mokėjimo priemone sudarytą mokėjimo nurodymą¹⁵², taigi logiška būtų teigti, kad mokėjimo atšaukimo teisę mokėjimo kortelės naudotojas bet kuriuo atveju turi, tačiau to paties įstatymo 20 str. 7 d. 4 p., numatantis elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo pareigas, teigia, kad „elektroninės mokėjimo priemonės naudotojas negali atšaukti elektroninės mokėjimo priemonės pagalba pateikto mokėjimo nurodymo, išskyrus atvejus kai kredito įstaiga ir elektroninės mokėjimo priemonės naudotojas susitarė, kad mokėjimo nurodymas gali būti atšauktas, arba kai naudotojui pateikiant mokėjimo nurodymą nebuvo nurodytą mokėjimo

¹⁵⁰ pvz. SEB banko mokėjimo kortelių išdavimo ir naudojimo sąlygose numatyta, kad bankas apie keičiamas sąlygas informuoja klientą apie tai paskelbiant dienraštyje „Lietuvos rytas“, t.y. neinformuojant asmeniškai kliento, tačiau klientui gi nustatyta pareiga dėl sutarties nutraukimo banką informuoti raštu. Prieiga per internetą http://www.seb.lt/pdf/lt/mokamuju_korteliu_salygos.pdf [žiūrėta 2009-02-27].

¹⁵¹ Rekomendacijos 5 str.

¹⁵² Mokėjimų įstatymo 18 str. 2 d. 6 p.

nurodymo suma“. Dėl tokio prieštaravimo nėra aišku ar įstatymas *inter alia* mokėjimo kortelės turėtojui numato mokėjimo nurodymo atšaukimo teisę ar ne.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 7 str. 2 d. numato, kad „jeigu mokėjimo nurodymo, mokėjimo nurodymo pakeitimo, mokėjimo nurodymo atšaukimo autentiškumas patikrintas remiantis autentiškumo patvirtinimo procedūra, laikoma, kad nurodymą pateikė klientas“. Rekomendacija tokios prezumpcijos galimybe neigia¹⁵³, todėl kiekvieną kart būtina aiškintis mokėjimo nurodymo sankcionavimo aplinkybes ir mokėjimo kortelės turėtojo kaltę dėl to (apie tai plačiau kitame šio darbo skyriuje).

4.1.2. Lietuvos Respublikos teisės aktų perspektyva po Mokėjimų direktyvos.

Mokėjimų Direktyvos esmė yra tai, kad ji apjungė ir susistemino lyg tol įvairiuose Europos Sąjungos teisės aktuose išdėstyti nuostatai liečiančias mokėjimo santykius. Svarbiausiu momentu laikytinas joje įtvirtintas naujas subjektas galintis teikti mokėjimų paslaugas, t.y. mokėjimų įstaigos¹⁵⁴. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos nacionalinės teisės aktai neatitinantys Mokėjimų Direktyvos nuostatų turės būti koreguojami dėl bendrojo Europos Sąjungos teisės aktų galios viršenybės prieš nacionalinius principo¹⁵⁵, ir tai turės būti padaryta iki Mokėjimo direktyvoje numatyto termino, galima bendrai apžvelgti ir įvertinti kokie pataisymai bus būtini ir aktualūs atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykių reguliavime.

Šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas leidžia finansų įmonėms ir kredito įmonėms išleisti mokėjimo korteles ir kitas mokėjimo priemones ir (arba) atlikti operacijas su jomis. Finansų įmonių ir kredito įstaigų steigimas vykdomas vadovaujantis atitinkamos teisinės formos juridinio asmens steigimą, įskaitant reikalavimus kapitalui, ir veiklą reglamentuojančiais Lietuvos Respublikos įstatymais, jeigu Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas nenumato kitaip¹⁵⁶. Mokėjimų direktyva numato minimalaus kapitalo dydžio reikalavimą¹⁵⁷ (ne kredito įstaigoms) ir

¹⁵³ Rekomendacijos 6 str. 3 d. numato, kad „turėtojas neatsako, jeigu mokėjimo priemonė buvo panaudota nepateikus pačios mokėjimo priemonės ar be jos elektroninio atpažinimo. Slapto kodo naudojimas ar bet koks kitas panašus tapatybės įrodymas savaime nėra pakankami, kad sąlygotų turėtojo atsakomybę“.

¹⁵⁴ Mokėjimų Direktyvos 4 str. 1 d. 4 p. mokėjimo įstaigą apibrėžia „tai juridinis asmuo, kuriam pagal Mokėjimo Direktyvos 10 str. buvo išduotas leidimas teikti ir vykdyti mokėjimo paslaugas visoje Bendrijoje“.

¹⁵⁵ PRECHAL, Sacha. *Directives in EC Law*. Completely Revised edition. Oxford university press, 2005, p. 92.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos Finansinių įstaigų 5 str. ir 27 str.

¹⁵⁷ Mokėjimų direktyvos 6 str. 1 d. c) p. numato 125 000 Eur dydžio pradinį kapitalą.

vartotojų lėšų apsaugos reikalavimus¹⁵⁸ mokėjimo įstaigoms ketinančios teikti mokėjimų paslaugas susijusias su mokėjimo kortelėmis, atitinkamai tokie pat reikalavimai turės būti įtvirtinti Lietuvoje įstatymo lygiu (Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme ar atitinkamų teisinių formų juridinių asmenų steigimo ir veiklos ar kituose įstatymuose). Autoriaus žiniomis su tuo susijusių įstatymų pataisų projektų kol kas Seime nėra įregistruota.

Ginant mokėjimo paslaugų vartotojų interesus Mokėjimų Direktyvos 45 str. 3 d. numato, kad „jeigu šalys susitaria sutartyje, mokėjimo paslaugų teikėjas gali nutraukti sutartį, sudarytą neapibrėžtam laikotarpiui, ne mažiau kaip prieš du mėnesius pateikdamas pranešimą tokiu pat būdu kokiu sudaryta sutartis su vartotoju“. Tokios nuostatos numatančios minimalų įspėjimo terminą mokėjimo paslaugos teikėjui kol kas nėra Lietuvos teisės aktuose, todėl ji irgi turėtų būti numatyta Lietuvos Respublikos mokėjimų ar kitame įstatyme, iki tol neterminuotų mokėjimo paslaugų nutraukimo terminas yra šalių susitarimo dalykas.

Įdomu tai, kad Mokėjimų Direktyvos 51 str. 3 d. leidžia valstybėms narėms šioje direktyvoje numatytą teisių ir pareigų susijusių su mokėjimo paslaugų teikimo ir naudojimu reguliavimą, taikyti mikroįmonėms¹⁵⁹ taip kaip vartotojams. Įgyvendinus šią nuostatą Lietuvos įstatymų leidėjas privalėtų koreguoti daugelį teisės aktų, įskaitant ir aktus liečiančius atsiskaitymų elektroninėmis priemonėmis santykius, tačiau abejojama ar įstatymų leidėjas priims tokį sprendimą.

Sistemiškai aiškinant Mokėjimų Direktyvos 59 straipsnį galima teigti, jog jis įtvirtinta mokėjimo paslaugų vartotojo nekaltumo prezumpciją, nes tuo atveju kai vartotojas neigia davęs mokėjimo nurodymą, mokėjimo paslaugą teikiantis subjektas privalo įrodyti, kad mokėtojas sankcionavo mokėjimo nurodymą pats arba sankcionavimas atliktas trečiųjų asmenų dėl nesąžiningo arba kalto vartotojo elgesio, ir šiuo atveju vien tik rėmimasis užregistruotu mokėjimo nurodymo sankcionavimu nėra pakankamas. Autoriaus nuomone ši nuostata „pažodžiui“ turėtų būti perkelta į Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą, ir atitiktų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. vasario 20 d. nutartyje (c/b Ž. Šapalas vs. AB Lietuvos taupomasis bankas, Nr. 3K-3-390/2002) suformuotą teisės taikymo taisyklę¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Mokėjimų Direktyvos 9 str. numato reikalavimą atskirti mokėjimo paslaugų vartotojų lėšas nuo kitų įstaigos lėšų, taip pat užtikrinti jų gražinimą, jas apdrausti ir kt.

¹⁵⁹ Pagal Europos komisijos 2003 m. gegužės 6 d. Rekomendacijos 2003/361/EB dėl sąvokų, mikroįmonių, mažų ir vidutinių įmonių 2 str. 3 d. mikroįmonė tai, „įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 10 žmonių ir kurios metinės apyvarta ir/arba metinis balansas neviršija 2 mln. eurų“

¹⁶⁰ „<...>. Tuo atveju, kai bankas vykdo mokėjimo nurodymą, kuris turėjo būti vykdomas pateikus banko kortelės turėtojui išduotą mokėjimo kortelę, ne pagal šią kortelę, o panaudojus kitą kortelę arba jos pakaitalą ir dėl to kortelės turėtojui buvo padaryti nuostoliai, tokių nuostolių našta tenka ne banko klientui –

Mokėjimų Direktyva dėl mokėjimo kortelę išduodančio asmens ir ją turinčio asmens atsakomybės paskirstymo atkartoja pagrindines Rekomendacijos nuostatas, todėl tai kas prieš tai iš Rekomendacijos nebuvo perkelta į Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą turės būti perkelta iki 2009 m. lapkričio 1 d..

Iki 2009 m. lapkričio 1 d. taip pat turėtų būti pašalintas neaiškumas Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme dėl prieš tai aptartos mokėjimo kortelės turėtojo teisės atšaukti mokėjimo nurodymą, nes Mokėjimų Direktyva aiškiai numato, kad tokia teisė mokėjimo kortelės turėtojui negalima, išskyrus tik baigtiniame sąraše įvardintus atvejus¹⁶¹. Taip pat į Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą turėtų būti perkelti, iki tol nenumatyti, Mokėjimų direktyvoje nurodyti terminai dėl mokėtojo pareikalavimo grąžinti per gavėją ar jo iniciatyva nurašytas lėšas ir dėl šių lėšų grąžinimo¹⁶².

Mokėjimų Direktyva numato pareigą valstybėms narėms nustatyti sankcijas asmenims, kurie pažeis direktyvos pagrindu priimtų nacionalinių teisės aktų reikalavimus ir šias sankcijas administruojančias institucijas¹⁶³, pačioje direktyvoje nenurodyta sankcijos rūšis, tačiau jos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios. Taigi nuo Lietuvos įstatymo leidėjo požiūrio į mokėjimo santykius priklausys, šios direktyvos nuostatos įgyvendinimas. Kadangi iš esmės tokių pažeidimų pavojingumas nėra toks, kad juos būtų galima priskirti prie baudžiamųjų nusižengimų, tikėtina, kad numatytos sankcijos turėtų būti administracinės teisės pažeidimo pobūdžio.

4.2. Teisinio reguliavimo problemos liečiančios atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykio dalyvius.

Išskyrus atvejus, kada mokėjimo kortelės išduodamos tų pačių subjektų ir tik už jų prekes ar paslaugas moka kortelių turėtojai, įprasta jog atsiskaityme mokėjimo kortele dalyvauja trys subjektai – mokėtojas (arba kortelės turėtojas, naudotojas), lėšų gavėjas (arba paslaugos ar prekės pardavėjas) ir kortelę išdavęs ir/arba jomis atliekamas operacijas aptarnaujantis subjektas (arba kredito įstaiga ar kitas mokėjimo paslaugos teikėjas), jie vienas kito atžvilgiu atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykyje turi

kortelės turėtojui, bet bankui. Savo atsakomybę kortelės turėtojui bankas gali pašalinti visiškai arba iš dalies, jeigu įrodo, kad bendro pobūdžio pareigą garantuoti mokėjimo kortelių patikimą apsaugą nuo padirbinėjimo bankas tinkamai vykdė pagal įstatymą, banko statutą ar sutartį arba jeigu įrodo, kad nuostoliai ar jų dalis atsirado dėl kortelės turėtojo kaltės arba dėl nenugalimos jėgos“

¹⁶¹ Mokėjimų direktyvos 66 str.

¹⁶² Ten pat, 63 str.

¹⁶³ Ten pat, 81-82 str.

skirtingas teises ir pareigas, priklausomai nuo nagrinėjamo santykio dalies, šiuos dalyvius liečia ir skirtingos problemos.

Kaip minėta prieš tai, teisės aktai nustatydami tam tikrus ribojimus įpareigoja mokėjimo kortelės turėtoją ir ją išdavusį asmenį savo teises ir pareigas numatyti rašytinėje ar kitos jai prilygintos formos sutartyje, sutartys taip pat sudaromos ir tarp kitų šio santykio dalyvių.

Taigi paminėtus asmenis turi sieti sutartiniai santykiai.

Sutarties objektas - finansinė paslauga paprastai suprantama, kaip bendras finansinės sistemos produktas, kurio pagrindinė savybė – rizikingumas¹⁶⁴, todėl natūraliai tampa aktualus klausimas dėl rizikos pasidalijimo tarp sutarties šalių.

Be išsamių tyrimų yra akivaizdu, kad finansinių paslaugų sferoje dominuoja standartinės sutarčių sąlygos, kurioms vartotojai iš esmės neturi galimybių daryti įtakos. Piktnaudžiaujama ir rizikos pasidalijime, neretai standartinės sutarties sąlygos yra pateikiamos vartotojams sunkiai priimtina forma, o tai dar labiau apsunkina jų galimybę suprasti, pvz. sąlygos yra atspausdinamos smulkiu ar nekontrastingu šriftu, ant nekontrastingo fono ir pan.¹⁶⁵. Su tokio tipo problemomis nesusiduria kiti atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykio dalyviai - verslininkai turintys derėjimosi patirtį, būtinas žinias, kvalifikaciją ir t.t..

Nors finansinės paslaugos ir yra itin palanki terpė tradiciniams vartotojų teisių pažeidimams, tokiems kaip nesąžiningos sutarčių sąlygos¹⁶⁶, ir šį klausimą liečiančios problemos apimtu šio darbo tema, vertinant atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykių specifiką, šio darbo temai aktualesnis klausimas yra ne dėl norminio reguliavimo liečiančio nesąžiningų sutarčių sąlygas, o dėl šio santykio reguliavimo civilinės atsakomybės aspektu.

Dėl sutarties nevykdymo ar netinkamo vykdymo, atsiranda sutartinė civilinė atsakomybė ir viena iš šalių įgyja teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų, o kita dėl savo kaltės¹⁶⁷ sutartį nevykdanti ar netinkamai vykdanti šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius)¹⁶⁸.

Nagrinėjant atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykius, pagrindinis sprendinys klausimas būtų ne vienos iš šalių patraukimas atsakomybėn (nuostolių atlyginimas ar

¹⁶⁴ KATUOKA, S; KIŠKIS, M; PRANEVIČIUS, G; ŠLAPKAUSKAS, V; VĖGĖLĖ, I. *Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos sąjungoje*. Vilnius, 2006, p. 160-161.

¹⁶⁵ Ten pat, p. 160.

¹⁶⁶ Ten pat, p. 159.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.248 str. 1 d.

¹⁶⁸ Ten pat 6.245 str. 3 d.

netesybų išieškojimas), o nuostolių paskirstymas tais atvejais, kai nei viena iš šalių nėra kalta dėl jų atsiradimo.

Mokėjimo kortele atlikto mokėtojo atsakomybė baigiasi jau tuo momentu, kai lėšos nurašomos nuo jo sąskaitos, kadangi jis atliko viską, ką privalėjo ir kas buvo įmanoma, siekdamas tokio nurašymo, o įskaitymas nėra mokėtojo ir kredito įstaigos santykių sfera, tai – kredito įstaigos ir gavėjo santykių sfera¹⁶⁹, taigi atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykis išbaigiamas jame turinčių dalyvauti kredito įstaigų. Iki kol lėšų gavėjui lėšos nėra įskaitomos į sąskaitą nelaikoma pasibaigusi mokėtojo pinigine prievolė gavėjui, lygiai taip pat iki tol nėra pasibaigusi mokėtojo kredito įstaigos vykdančios mokėjimo nurodymą prievolė lėšas įskaityti, jeigu kredito įstaigos sutampa, ar pervesti jas į gavėjo kredito įstaigą. Kredito įstaigoms tarpusavio lėšų pervedimo santykiyje keliami įstatymų reikalavimai iš esmės yra techninio pobūdžio, tokių reikalavimų pažeidimai pasitaiko labai retai, o dėl atsiradusių nuostolių paskirstymo ir kaltojo subjekto atsakomybės nuostatos aiškios (pvz. pagal Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 10 str. 1 d. „mokėtojo kredito įstaiga, priėmusi mokėjimo nurodymą, turi jį įvykdyti tą pačią banko darbo dieną, jeigu mokėtojo ir gavėjo kredito įstaiga yra ta pati“, pažeidus šį reikalavimą pagal to paties įstatymo 12 str. 4 d. mokėtojo kredito įstaiga privalo už praleistą laiką sumokėti mokėtojui palūkanas, žinoma jeigu nuostoliai didesni nei mokamos palūkanos šią dalį kredito įstaiga taip pat turėtų atlyginti).

Taigi nuostolių pasiskirstymo, tais atvejais, kai nei viena iš šalių nėra kalta dėl jų atsiradimo, klausimas aktualesnis tarp mokėjimo kortelės turėtojo (vartotojo) ir ją išdavusio asmens.

4.2.1. Nuostolių paskirstymas tarp mokėjimo kortelės turėtojo (vartotojo) ir ją išdavusio asmens.

Tikslinga būtų nagrinėti nuostolių paskirstymo, tais atvejais, kai nei viena iš šalių nėra kalta dėl jų atsiradimo, principą tarp mokėjimo kortelės turėtojo ir kortelę išdavusio asmens atsižvelgiant į tokias aplinkybes:

1) Aplinkybes, susijusias su saugumo procedūrų pažeidimu. Saugumo procedūrų pažeidimo rezultatas gali būti parašo (dokumento) padirbimas, programinio aprūpinimo sugriovimas ir panašios pasekmės. Jei parašas buvo padirbtas pavogus raktą iš vienos iš šalių, tai tokia šalis prisiima sau nuostolių riziką iki pranešimo kitai šaliai apie grobimą

¹⁶⁹ TOLOČKO, Vadimas. *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2003, p. 34

momento. Jeigu parašo padirbimas tapo nesankcionuoto raktų perdavimo trečiam asmeniui rezultatu (dėl pačio asmens kaltės), tai šalis patiria nuostolius nepriklausomai nuo pranešimo kitai šaliai fakto ir momento. Galimi atvejai, kai kredito įstaiga atsisako priimti vykdyti pavedimus, kadangi mano, jog klientas pažeidė saugumo procedūras. Tokiu atveju turi būti naudojama sutaikinimo procedūra ir pagal jos rezultatus paskirstomi nuostoliai;

2) Aplinkybes, susijusias su trečiųjų asmenų elektroniniu sukčiavimu. Kai nustatomas sukčiavimo faktas neišsiaiškintomis aplinkybėmis, tai nuostolių paskirstymas lygiomis dalimis tarp šalių atrodo geriausia išeitis. Literatūroje teisingai pabrėžiama, kad „neteisinga palikti nuostolius nuo kompiuterinio sukčiavimo tik nukentėjusiai šaliai. Visos organizacijos, išitraukiančios į elektroninių mokėjimų sistemą, naudos gauna po lygiai“¹⁷⁰.

Autoriaus žiniomis Lietuvos Aukščiausiam Teisme yra tik keletas išspręstų bylų susijusių su elektronine mokėjimo priemone – mokėjimo kortele, prieš tai paminėta 2002 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2002 svarbi dėl joje suformuotos teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės, tačiau šioje byloje nebuvo pasisakyta dėl konkrečių nuostolių paskirstymo, nes nebuvo tinkamai iširtos dauguma faktinių aplinkybių.

Nuostolių paskirstymo tarp mokėjimo kortelės turėtojo ir ją išdavusio asmens klausimu aktuali Lietuvos Aukščiausio Teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-31/2007 (A.D. vs. AB „Hansabankas“), kurioje teismas 2/3 padarytų nuostolių priskyrė mokėjimo kortelės turėtojui ir 1/3 dalį kortelę išdavusiam bankui. Tokių nuostolių paskirstymą teismas motyvavo remdamasis šalių sutartimi ir paties nukentėjusio - mokėjimo kortelės turėtojo neapdairumu ir neatsargumu dėl pin (personalinis identifikavimo kodas) kodo panaudojimo, nors paties mokėjimo kortelės turėtojo konkretūs neapdairūs ar neatsargūs veiksmai dėl pin kodo atskleidimo nenustatyti¹⁷¹. Iš esmės tokią bylos baigtį lėmė šalių sutartyje numatyta sąlyga, jog visi mokėjimai mokėjimo kortele patvirtinti klientui suteiktu pin kodu laikytini atlikti paties kortelės turėtojo, nepaisant to, jog teismas konstatavo, kad nuostoliai padaryti panaudojus ne originalią (ne tikrą) mokėjimo kortelę. Nors autoriaus nuomone šioje byloje dėl nuostolių atsiradimo vienodai kaltos abi šalys, todėl nuostoliai vadovaujantis bendru teisingumo principu galėjo būti paskirstyti lygiomis dalimis.

¹⁷⁰ TOLOČKO, Vadimas. *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2003, p. 69

¹⁷¹ Nuostoliai buvo padaryti 2003 m. kovo 29 d. – balandžio 1 d., t.y. iki nuo 2003 m. liepos 1 d. įsigaliojant naujai Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo redakcijai, todėl įstatymas negalėjo būti taikomas atgal.

Galima teigti, kad tokį vartotojo nenaudai sprendimą lėmė ir tuo metu buvęs iš dalies ydingas tokių specifinių santykių teisinis reguliavimas įstatymo lygiu, suteikiantis pirmenybę visiškam sutartinių santykių dalyvių savireguliacijai. Aišku priklausomai nuo teisinių santykių įstatyminio reguliavimo dalyvių savireguliacija sutarties pagrindu turi savo privalumų ir trūkumų, ir jų poveikis skirtingoms santykių šalims yra skirtingas¹⁷², tačiau autoriaus nuomone tuo metu galiojančio Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 4 str. 6 d. numatė neteisingą nuostatą, kad „<...>. Kortelių įsigijimo ir naudojimo sąlygas nustato bankai. <...>“, kai tuo tarpu tame pačiame įstatyme neapibrėžtos paties banko būtinios pareigos mokėjimo kortelės turėtojo atžvilgiu, taip pat nenumatyta, kokias garantijas bankas privalo suteikti mokėjimo kortelės turėtojui, neįvardintos kitos specialios mokėjimo kortelės turėtojo teisės, kurių sutartimi nebūtų galima atsisakyti. Toks trūkumas savaime suprantama leido bankams vienašališkai nustatyti mokėjimo kortelės turėtojams didesnę rinkinį pareigų naudojant mokėjimo korteles ir leido nustatyti gal būt objektyviai nepateisinamas pareigas susijusias su mokėjimo kortelių saugumo užtikrinimu. Tokias prielaidas patvirtina prieš tai paminėta civilinė byla, kuomet pin kodo panaudojimo aplinkybė pripažinta svarbesne nei mokėjimo kortelės suklastojimo aplinkybė.

Dėl mokėjimo kortelės klastojimo apskritai, pažymėtina, kad mokėjimo kortelės klastojimas yra dažnas atvejis ir šiuolaikinės technologijos nesąžiningiems asmenims tik palengvina jų neteisėtų tikslų įgyvendinimą, ko pa sekoje mokėjimo kortelių turėtojams net nepaliekama galimybė įtarti klastojimą iki kol neišaiškėja neigiamos pasekmės (pvz. pinigų išgryninimo bankomatuose metu, gali būti, kad mokėjimo kortelėje, esantys elektroniniai duomenys yra nuskaityti nusikaltėlių įtaisytu skaitytuvu, o surinktas pin kodas nufilmuotas vaizdo kamera. Įmontuota vaizdo kamera bankomate yra uždengta visais atžvilgiais atitinkančia bankomato apipavidalinimą – tos pačios spalvos ir reikalingumo dydžio – lentele/lipduku. Išgręžta vieta kamerai yra užmaskuota lipduku, vaizduojančiu tam tikros mokėjimo kortelės logotipą, o tai neleidžia jos pastebėti. Prie bankomato pritaisyta elektroninių duomenų skaitytuvą pastebėti taip pat labai sunku. Jie labai maži, paslepami mokėjimo kortelei į bankomatą įkišti skirtoje angoje. Nusikaltėliams gavus visus reikiamus duomenis pagaminama suklastota mokėjimo kortelė¹⁷³, kurios pagalba net gi tame pačiame bankomate gali būti neteisėtai pagrobiami

¹⁷² TOLOČKO, Vadimas. *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2003, p. 14

¹⁷³ „suklastotu mokėjimo instrumentu laikomas toks, kurio bent vienas rekvizitų yra padirbtas (magnetinė juostelė ar kt.)“ cituojama iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimo “dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai)”, Nr. 55;

pinigai)¹⁷⁴. Taigi nors kortelė fiziškai ir neprarasta, vis dėlto dėl tokių nusikalstamų veiksmų tikrasis mokėjimo kortelės savininkas praranda absoliučią, tik jam teisėtai priklausančią teisę disponuoti savo lėšomis mokėjimo kortelės pagalba. Siekiant išvengti galimo klastojimo paminėtu atveju mokėjimo kortelės vartotojas privalo būti ypatingai atsargus, tačiau atsargaus elgesio taisyklės galima sukurti tik žinomiems sukčiavimo mechanizmams, o numatyti užtikrintą saugumo procedūrą iki tol nežinomiems sukčiavimo mechanizmams yra praktiškai neįmanoma, todėl visi kortelių išdavėjų saugaus naudojimo patarimai numatyti mokėjimo kortelių naudojimo taisyklėse yra tik bendro pobūdžio¹⁷⁵, negalintys garantuoti visiško saugumo.

Europos Sąjungos ir kitose užsienio valstybėse nemažas dėmesys skiriamas finansinių paslaugų sektoriaus savireguliacijai – etikos taisyklių nustatymui ir įgyvendinimui, kurį atlieka patys ūkio subjektai ar jų įkurti organai, o bendrą savireguliacijos sistemos tinkamą funkcionavimą prižiūri kompetetingos valstybės institucijos¹⁷⁶, tačiau esant aukštai nuostolių atsiradimo rizikai, ne dėl pačių atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis santykių dalyvių (kortelę išduodančio ir turinčio asmenų) kaltės, santykių dalį dėl nuostolių pasidalijimo, negalima palikti pačių asmenų savireguliacijai, todėl išlaikant pusiausvyrą tarp interesų, teisės normų imperatyvus poveikis šioje dalyje būtinas.

Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas šiuo metu galiojančiame mokėjimų įstatyme numato ribotą 150 eurų dydžio mokėjimo kortelės turėtojo civilinę atsakomybę dėl nuostolių susijusių su mokėjimo kortelės praradimu ne dėl savo kaltės, taip pat numato, kad kortelės turėtojas neatsako už nuostolius po pranešimo ją išdavusiam asmeniui dėl kortelės praradimo¹⁷⁷. Šią nuostatą įstatymų leidėjas perkėlė iš Rekomendacijos, tokia pat nuostata lieka ir Mokėjimų direktyvoje, tačiau nėra aišku kodėl pasirinkta būtent tokia riba aplamai. Kadangi kortelę išdavusiam asmeniui civilinė atsakomybės yra neribota, galima suabejoti tokiu pinigine išraiška fiksuotu civilinės atsakomybės ribojimu jos turėtojui. Autorius sutinka su tuo, kad vartotojų turtiniai interesai turi būti labiau ginami, tačiau vis dėlto jie negali užgožti ir kitos santykio šalies turtinių interesų, turi būti išlaikyta protingumą atitinkanti pusiausvyra, juk kaip ir minėta prieš tai iš finansinės

¹⁷⁴ SŪDŽIUS, V.; MACKEVIČIUS, V.. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis saugumo spragos ir patirti nuostoliai. *Verslas: teorija ir praktika*, 2006, Nr. VII/03, p. 147-148;

¹⁷⁵ pvz. SEB banko. Prieiga per internetą http://www.seb.lt/pdf/lt/mokamuju_korteliu_salygos.pdf [žiūrėta 2009-02-27]; arba DnB Nord banko. Prieiga per internetą <http://www.dnbord.lt/lt/dokumentai/mokejimo-korteliu-teikimo-salygos/> [žiūrėta 2009-02-27].

¹⁷⁶ KATUOKA, S; KIŠKIS, M; PRANEVIČIUS, G; ŠLAPKAUSKAS, V; VĖGĖLĖ, I. *Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos sąjungoje*. Vilnius, 2006, p. 161.

¹⁷⁷ Mokėjimų įstatymo 21 str.

paslaugos naudą gauna abi pusės, todėl ir riziką joms turėtų būti dalinama teisingomis dalimis.

Autoriaus nuomone tiksliausia vartotojo civilinę atsakomybę šiuo atveju riboti ne fiksuota pinigine išraiška, o daline procentine (pvz. 15-25 proc. nuostolių sumos), toks principas nepažeistų vartotojo turtinių interesų prioriteto¹⁷⁸ ir manau būtų teisingas kitos šalies atžvilgiu, tačiau vertinant Mokėjimų Direktyvoje įtvirtintą tą patį ribojimą, visi, su tokios nuostatos panaikinimu ar numatymu mokėjimo kortelės turėtoji didesnę civilinę atsakomybę, pasiūlymai negalės būti įgyvendinti nė vienos iš Europos Sąjungos valstybės narės nacionalinėje teisėje.

¹⁷⁸ PASA, Barbara and BENACCHIO, Gian Antonio. *The harmonization of civil and commercial law in Europe*. Budapest-New York, Central European university press, 2005, p. 15.

Išvados

Išnagrinėjus atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinį reglamentavimą ir įvardijus su tuo susijusias problemas, teiktinos šios išvados:

1. Mokėjimo kortelė yra viena iš specifinių elektroninių mokėjimo priemonių, jos pagalba dažniausiai mokėjimo kortelės naudotojo mokėjimo prievolė perkeliama trečiajam asmeniui. Naudojantis mokėjimo kortele sukuriamas turtinis santykis, kuris sieja dažniausiai ne mažiau kaip tris subjektus (mokėtoją, lėšų gavėją ir mokėjimo kortelę aptarnaujantį asmenį). Šis santykis priskiriamas prie atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinių santykių.

2. Europos Sąjungos rekomendacinio pobūdžio aktai, kuriuose įtvirtinamos nuostatos liečiančios atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinių santykių dalyvių teises ir pareigas, nepasiekė vienodo mokėjimų santykių sureguliuavimo valstybėse narėse, kas iš dalies kol kas trukdo vieningos Europos Sąjungos mokėjimų erdvės vystymuisi, todėl šių spragų užpildymui priimtas privalomojo pobūdžio aktas - Mokėjimų direktyva. Dėl šios direktyvos atsiradimo turės keistis dauguma Lietuvos nacionalinės teisės normų tiesiogiai susijusių su mokėjimo kortelėmis ir ne tik.

3. Kol kas Rekomendacija netinkamai įgyvendinama Lietuvoje, t.y. be pagrindo siaurintos teisinio reguliavimo ribos. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas neturi apsiriboti tik kredito įstaigų ir jų klientų santykių teisiniu reguliavimu. Finansinių paslaugų rinkoje dalyvauja ir kiti subjektai turintys teisę išleisti mokėjimo korteles plačiam vartojimui, todėl būtinos teisės normos apimančios ir šių asmenų tarpusavio teisių ir pareigų specialų reguliavimą, priešingu atveju palieka neapginti vartotojai. Tokį principą patvirtina ir Mokėjimų direktyvos nuostatos.

4. Ginant silpnesnę šalį – vartotoją Lietuvos nacionaliniuose aktuose liečiančiuose mokėjimų santykius privalu paskirstyti įrodinėjimo pareigas ginče dalyvaujančioms šalims, todėl Mokėjimų direktyvos norma numatanti būtinumą kas kart įrodyti mokėtojo kortelės turėtojo tinkamą mokėjimo operacijos sankcionavimą, kai toks sankcionavimas mokėjimo kortelės turėtojo yra neigiamas, turi būti tiksliai perkeltas į Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą.

5. Iš finansinių paslaugų naudą gauna abi šalys – teikėjas ir vartotojas. Jos abi privalo elgtis sąžiningai, apdairiai ir rūpestingai. Su finansinių paslaugų naudojimu susijusi rizika ir neigiamos pasekmės (nuostoliai), nepaisant jų dydžio, tarp šių šalių turi būti paskirstyta teisingai. Aišku finansinės paslaugos teikėjui turi tekti didesnioji rizikos ir nuostolių dalis, tačiau šiuo metu Mokėjimų direktyvoje ir Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme fiksuota pinigine išraiška įtvirtintas vartotojų civilinės atsakomybės

ribojimas nėra teisingas. Civilinės atsakomybės ribojimas turėtų būti nustatytas procentine proporcinge išraiška.

6. Galiojanti tarp kredito įstaigos ir mokėjimo kortelės turėtojo ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka nėra efektyvi laiko ir priimto sprendimo įvykdymo atžvilgiu, taip pat ji negali būti taikoma tarp mokėjimo kortelę išdavusio (ne kredito įstaigos) ir ją turinčio asmens. Vienas iš neigiamų faktorių laikytinas tai, kad Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos priimtas sprendimas dėl nuostolių, kuriam neprieštaraujama, negali būti pradėtas priverstinai vykdyti civilinio proceso tvarka, nes tam vis tiek būtinas nukentėjusios šalies kreipimasis į teismą. Kreipusis į teismą ginčas nagrinėjamas iš esmės, be to bet koks kreipiamasis į teismą dėl Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos priimto sprendimo nelaikomas to sprendimo apskundimu, o tai reiškia, kad teismui ginčą išsprendus kitaip, Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos sprendimas formaliai lieka galiojantis. Ši dviprasmiška norminė nuostata turi būti panaikinta. Dėl Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos priimto sprendimo, kuriam neprieštaraujama ir jis įsigalioja priverstinio vykdymo civilinio proceso tvarka, siūlytina numatyti supaprastintą tokio sprendimo patvirtinimo teisme tvarką, ginčo nebenagrinėjant iš esmės.

Santrauka

Mokėjimo kortelę nebegalime laikyti visiškai nepažįstamu ir nauju reiškiniu finansinių paslaugų rinkoje. Ji yra viena iš atsiskaitymų negrynaisiais pinigais priemonių, kuria naudojama daugumoje pasaulio šalių. Gebėjimas jos pagalba elektroniniu būdu pasiekti pinigines lėšas ir jomis disponuoti, bei kiti jos privalumai lyginant su kitomis atsiskaitymų priemonėmis, padarė ją dažniausiai naudojama priemone elektroninėje komercijoje. Europos Sąjunga elektroninių atsiskaitymų reglamentavimo gaires pradėjo tvirtinti dar praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje, Lietuvoje gi iš esmės vadovaujantis vien tik šiomis gairėmis teisiniai santykiai specialiomis normomis pradėti reguliuoti santykinai neseniai. Vieningos Europos Sąjungos mokėjimų erdvės kūrimas, įpareigoja valstybes nares savo nacionalinės teisės normas derinti prie Europos Sąjungos teisės aktų, dėl to daugumoje valstybių narių prieš tai buvusi teisinio santykio dalyvių teisių ir pareigų pusiausvyra keičiasi iš esmės, atsiranda kitos praktinio pobūdžio problemos susijusios su Lietuvos nacionalinių teisės aktų nuostatų prieštaravimu Europos Sąjungos aktams.

Taigi apsiribojant Europos Sąjunga ir Lietuva, šiame darbe bus analizuojami pagrindiniai Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionaliniai teisės aktai liečiantys atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis teisinius santykius, atskleidžiamos pagrindinės teisinio reglamentavimo problemos.

Summary

Legal regulation problems concerning payments using payment cards

Payment cards cannot be considered as entirely unknown and new phenomenon in the field of financial services. It is one of means to pay without handing cash and already is a commonly used tool in many countries of the world. Ability to reach bank funds online and dispose them there, as well as use the advantages as compared to other means of payment, has done it the mostly usable tool in electronic commerce. The European Union has started conforming regulatory guidelines for electronic payments in the ninth decade of the last century, however, in Lithuania, legal affairs have been started to be observed by these guidelines and their special norms only lately. Establishment of a unitary field of payments in the European Union obliges member states to combine their national legal standards to the legal rules of the European Union. Therefore, the former balance between rights and duties of legal relation participants changes in many member states and other issues of practical nature as related to the Lithuanian national legal deeds contradicting the European Union rules appear.

Hence, by limiting ourselves to the European Union and Lithuania, this paper work shall make analysis of the major national rules of the European Union and Lithuania related to the legal issues of payment by cards and the main problems of legal regulation shall be revealed.

Literatūros sąrašas

1. Teisės norminiai aktai, jų projektai:

1.1. Tarptautinės sutartys

- 1) Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą 2003 m. balandžio 16 d. sutartis (Valstybės žinios, 2004, Nr. 1-1);
- 2) Konsoliduota Europos Bendrijos 1957 m. kovo 25 d. steigimo sutartis (Valstybės žinios, 2004, 2-2).

1.2. Europos Sąjungos teisės aktai

- 1) 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimą („Reglamentas dėl bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje“) (OL, 2004, L 364, p. 1)
- 2) 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurai (OL, 2001, L 344/13, p. 283);
- 3) 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 97/5/EB (OL, 2007, L 319/1, p. 1);
- 4) 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija) (OL, 2006, Nr. 177);
- 5) 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 („Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva“) (OL, 2005, L 148, p. 22);
- 6) 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtoms finansinėms paslaugomis ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB (OL, 2002, L 271/16, p. 321);
- 7) 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių) (OL, 2002, L 201/37, p. 514);

- 8) 2000 m. rugsėjo 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/46/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros (OL, 2000, L 275/39, p. 343);
- 9) 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (OL, 2000, L 13/12, p. 239);
- 10) 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/26/EB dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose (OL, 1998, L 166/45, p. 107);
- 11) 1997 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų (OL, 1997, L 43/25, p. 305);
- 12) 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (OL, 1995, L 281/31 p. 355);
- 13) 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse (OL, 1993, L 95/29, p. 288);
- 14) 2003 m. gegužės 6 d. Europos Komisijos rekomendacija 2003/361/EB dėl sąvokų, mikroįmonių, mažų ir vidutinių įmonių (OL, 2003, L 124/36, p. 36);
- 15) 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisijos rekomendacija 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jos išdavusio ir turinčio asmens (OL, 1997, Nr. 208-52).

1.3. Europos Sąjungos teisės aktų projektai, jų aiškinamieji aktai

- 1) Europos Komisijos 2009 m. vasario 17 d. pasiūlymus Europos Parlamentui iš dalies keisti Direktyvą 2002/58/EB. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=54058&p_query=&p_tr2=2
- 2) Europos Bendrijų Komisijos 2008 m. spalio 9 d. pasiūlymas dėl Direktyvų 2005/60/EB ir 2006/48/EB keitimo ir Direktyvos 2000/46/EB panaikinimo. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=53586&p_query=&p_tr2=2;
- 3) Europos Komiteto 2005 m. gruodžio 1 d. pasiūlymas iš dalies keisti Direktyvas 97/7/EB, 2002/12/EB ir 2002/65/EB. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0603:FIN:LT:PDF>.

1.4. Lietuvos Respublikos teisės aktai

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;

- 2) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);
- 3) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340);
- 4) Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2008, 6-212);
- 5) Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832);
- 6) Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. IX-1730 dėl Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos R Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos sutartį dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą ratifikavimo (Valstybės žinios, 2003, Nr. 91(1)-4108);
- 7) Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1596 (Valstybės žinios, 2003-06-27 Nr. 61-2753);
- 8) Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891);
- 9) Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827);
- 10) Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775);
- 11) Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas (Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775);
- 12) Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833);
- 13) Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 99-1957);

14) Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos prie Teisingumo ministerijos nutarimas „Dėl vartotojų ir kredito įstaigų išankstinio ginčų sprendimo ne teisme taisyklių patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2007, Nr.109-4479).

1.5. Lietuvos Respublikos teisės aktų projektai, jų aiškinamieji raštai.

1) Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2003 m. kovo 20 d. aiškinamasis raštas “Dėl Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto” Nr. IXP-2440. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=207064&p_query=&p_tr2.

2. Specialioji literatūra:

2.1. Vadovėliai ir knygos

1) ČERNIUS, R; TOLOČKO, V. *Teisinė bankų veiklos aplinka*. Vilnius, Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 2002.

2) HORN, Norbert. *Legal issues in electronic banking*. London, Kluwer law internacional, volume 17, 2002;

3) KENT, Penelope. *Law of the European union. Third edition*. England, Pearson education, Middlesex university, 2001;

4) KATUOKA, S; KIŠKIS, M; PRANEVIČIUS, G; ŠLAPKAUSKAS, V; VĖGĖLĖ, I. *Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos sąjungoje*. Vilnius, 2006;

5) MANN, Ronald J.. *Charging ahead, the growth and regulation of payment card market*. Cambridge university press, 2006;

6) PRECHAL, Sacha. *Directives in EC Law. Completely Revised edition*. Oxford university press, 2005;

7) PASA, Barbara and BENACCHIO, Gian Antonio. *The harmonization of civil and commercial law in Europe*. Budapest-New York, Central European university press, 2005;

8) ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius, Eugrimas, 2006;

9) VANSEVIČIUS, Stasys. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius, 2000;

10) VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika*. Vilnius, 2001.

2.2. Žodynai

1) KLIMAVIČIUS, J; PAULAUSKAS, J; PIKČILINGIS, J; SLIŽIENĖ, N; ALVYDAS, K; VITKAUSKAS, V. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

2.3. Moksliniai darbai ir straipsniai

1) BUTKEVIČIUS, Lauras. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003/6 (48), p. 46-51.;

2) CIVILKA, M. *Elektroniniai atsiskaitymai*. Vilnius, 2002. Prieiga per internetą <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>;

3) CIVILKA, M. Elektroninės komercijos reguliavimas tarptautinėje ir ES teisėje. Vilnius, 2001. Prieiga per internetą http://www.teisininkas.lt/konsp_pagrindinis.html;

4) LIKIENĖ, Aelita. *Elektroniniai pinigai Europos Sąjungoje*. Lietuvos Banko leidiniai, 2001. Prieiga per internetą www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2001_1/i01-1_71.pdf;

5) MARKOVAS, Paulius. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais. *Justitia*, 2000/3 (27) p. 23-25, 2000/4 (28) p. 24-25;

6) PRINKLE, R.; ROBINSON, M.. *E-Money and Payment Systems Review*. London: Centralbanking, 2002. Prieiga per internetą www.paysys.de/download/Krueger%20e-money%20regul.pdf.

7) TOLOČKO, Vadimas. *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2003;

8) SŪDŽIUS, V.; MACKEVIČIUS, V.. Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis saugumo spragos ir patirti nuostoliai. *Verslas: teorija ir praktika*, 2006, Nr. VII/03, p. 146-149;

9) VASARIENĖ, Dalia. *Atsiskaitymų akredityvais teisinis reglamentavimas*. Daktaro disertacija, LTU, Vilnius, 2002;

2.3. Kita specialioji literatūra

1) Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *A European Initiative in Electronic Commerce*. Prieiga per internetą. <ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/esprit/docs/ecomcom.pdf>;

2) European central bank. Issues paper. *E-payments in Europe - the Eurosystem's perspective*. 2002 september 16 d.. Prieiga per internetą <http://www.ecb.int/events/pdf/conferences/epayments.pdf>

3) Europos centrinio banko statistiniai duomenys. „Bluebook“. Prieiga per internetą <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000001453>.

- 4) Queen Mary and Westfield College university of London. *Study on the implementation of Recommendation 97/489/EC concerning transactions carried out by electronic payment instruments and in particular the relationship between holder and issuer*, 17th April 2001. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/internal_market/payments/docs/study-recomm-97-489/study-part1-recomm-97-489_en.pdf
- 5) Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2008-2010 metų strateginio veiklos plano 1 priedas „Finansų politikos formavimas ir įgyvendinimas programos aprašymas“. Prieiga per internetą http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/strateginis_veiklos_planas_2007_2009/2008-2010/1.2._Finansu_politika_r.pdf
- 6) Dienraščio „Respublika“ 2008 m. rugpjūčio 31 d. interviu su Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos pirmininku Feliksu Petrausku. Prieiga per internetą http://www.infolex.lt/Portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=11016
- 7) AB SEB banko mokėjimo kortelių išdavimo ir naudojimosi sąlygos. Prieiga per internetą http://www.seb.lt/pdf/lt/mokamuju_korteliu_salygos.pdf
- 8) AB DnB NORD banko mokėjimo kortelių išdavimo ir naudojimosi sąlygos. Prieiga per internetą <http://www.dnb nord.lt/lt/dokumentai/mokejimo-korteliu-teikimo-salygos/> ir <http://www.dnb nord.lt/files/bendrosiostaisykles0512.pdf>
- 9) Lietuvos Banko statistiniai duomenys. Prieiga per internetą <http://www.lb.lt/lt/mokejimai/mokejimai.htm>

Praktinė medžiaga:

- 1) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *A.D. vs. Hansabankas*, Nr. 3K-3-31/2007, kat. 67.4;
- 2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas “dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai)”, Nr. 55;
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. Šapalas vs. AB Lietuvos taupomasis bankas*, Nr. 3K-3-390/2002, kat. 39.2.1; 39.2.3; 39.3; 60; 94.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis Nr. 17.